

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urška Rakovec

Obrambni izdatki držav članic zveze Nato

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Urška Rakovec

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Somentor: asist. mag. Erik Kopač

Obrambni izdatki držav članic zveze Nato

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

OBRAMBNI IZDATKI DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO

Številni dejavniki vplivajo na gibanje, višino in strukturo obrambnih izdatkov v različnih časovnih obdobjih. Najprej je tu varnostno okolje, pri katerem sem se ukvarjala z vplivom groženj in sodelovanja v zavezništvih na obrambne izdatke; sledijo legitimnost oblasti, vpliv vojaško-industrijskega kompleksa, vloga oboroženih sil v družbi, finančno-politične usmeritve vlade in strategija uporabe sil kot sklop notranjepolitičnih dejavnikov. Nazadnje pa še sklop ekonomskih dejavnikov, ki se nanaša na vpliv gospodarske rasti in inflacije na višino obrambnih izdatkov. Razlogi za zmanjševanje obrambnih izdatkov po letu 1990 so bili odsotnost neposredne vojaške grožnje, spremenjeni nacionalni interesi, ekonomska situacija, zahteve javnosti po bolj socialno usmerjeni državi in spremembe sistema vrednot, ki niso vključevale vojaške moči. Ta trend se je nadaljeval do leta 1998, ko so se začeli obrambni izdatki spet rahlo dvigati, predvsem zaradi modernizacije oboroženih sil in zaradi vse bolj kompleksnih nalog, ki so jih oborožene sile opravljale – sem spadajo tudi mirovne operacije. Teroristični napadi 11. septembra 2001 in vojna proti terorizmu, ki je sledila, so označili začetek novega obdobja, v katerem so začeli obrambni izdatki naraščati v še večjem obsegu.

Ključne besede: obrambni izdatki, zveza Nato, ogroženost, gospodarska rast

DEFENSE EXPENDITURES OF NATO COUNTRIES

Many number of factors have influenced the amount, movement and structure of defense expenditures of Nato countries in different time periods. First there is the security environment where I researched the influence of threats and alliance membership on defense expenditure. Internal political factors are legitimacy of authority, military-industrial complex, the role of armed forces in society, bread- butter dilemma and the strategy of use of the armed forces. The third group of factors are economic factors such as economic development and inflation. The main reasons for decreasing defense expenditures after 1990 were the absence of constant military threat, changing national interests, economic situation, public demands for a welfare state and a new set of values which didn't include military power. This trend lasted till 1998 when needs for modernized armed forces and the ability to perform in a more complex environment such as peace operations demanded higher defense expenditures. The terrorist attacks in September 2001 and the war on terror which followed marked the beginning of a new period in which defense expenditures have risen sharply.

Key words: defense expenditures, Nato alliance, endangerment, economic development

KAZALO

1 UVOD	8
2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI DEL	10
2.1 PREDMET PROUČEVANJA	10
2.2 CILJ PROUČEVANJA	11
2.3 HIPOTEZE	11
2.4 METODE PROUČEVANJA	11
2.5 PROBLEMI PRI PROUČEVANJU OBRAMBNIH IZDATKOV	12
2.6 TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI	14
2.6.1 OBRAMBNI IZDATKI	14
2.6.2 VOJAŠKI IZDATKI	15
2.6.3 OBRAMBNI PRORAČUN	15
2.6.4 ZVEZA NATO	16
3 DEJAVNIKI VPLIVA NA OBRAMBNE IZDATKE	18
3.1 VARNOSTNO OKOLJE	18
3.1.1 OGROŽENOST DRŽAVE	18
3.1.2 VOJAŠKO ZAVEZNIŠTVO	19
3.2 NOTRANJEPOLITIČNI DEJAVNIKI	21
3.2.1 STRATEŠKA NARAVNANOST OBOROŽENIH SIL	21
3.2.2 LEGITIMNOST OBLASTI	24
3.2.3 JAVNO MNENJE	24
3.2.4 VOJAŠKA DOKTRINA	24
3.2.5 VPLETENOST V VOJNO	25
3.2.6 VELIKOST DRŽAVE	25
3.3 EKONOMSKI DEJAVNIKI	25
3.3.1 BRUTO DOMAČI PROIZVOD	25
3.3.2 INFLACIJA	26
4 VIŠINA IN STRUKTURA OBRAMBNIH IZDATKOV DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO	27
4.1 VIŠINA OBRAMBNIH IZDATKOV DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO	27
4.1.1 NOMINALNE VREDNOSTI OBRAMBNIH IZDATKOV DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO	27
4.1.2 OBRAMBNO BREME DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO	29
4.2 STRUKTURA OBRAMBNIH IZDATKOV DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO	32
4.2.1 IZDATKI ZA OSEBJE	32
4.2.2 IZDATKI ZA OPREMO	34
4.2.3 IZDATKI ZA INFRASTRUKTURO	36
4.2.4 OSTALI IZDATKI	37
5 VPLIV IZBRANIH DEJAVNIKOV NA OBRAMBNE IZDATKE DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO	38
5.1 VPLIV OGROŽENOSTI DRŽAVE NA OBRAMBNE IZDATKE	38
5.2 VPLIV STRATEŠKE USMERJENOSTI DRŽAVE NA OBRAMBNE IZDATKE	42
5.3 VPLIV BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA NA OBRAMBNE IZDATKE	48
6 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	49
7 LITERATURA	53
8 PRILOGE	58

Priloga A: Obrambni izdatki v nominalni vrednosti v milijonih US \$ v stalnih cenah za leto 2005 v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006	58
Priloga B: Delež BDP-ja, porabljenega za obrambne izdatke (obrambno breme) v %, v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006	59
Priloga C: Struktura obrambnih izdatkov v % in v nominalni vrednosti v milijonih US \$ v stalnih cenah za leto 2005 v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006	60
Priloga D: Število pripadnikov OS na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006	64
Priloga E: Število bojnih vozil na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006	65
Priloga F: Število artilerijskega orožja nad 100 mm na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006	66
Priloga G: Število bojnih letal na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006	67
Priloga H: Letna sprememba BDP-ja v % v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006	68
Priloga I: Letna sprememba obrambnih izdatkov v % v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006	69

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Obrambni izdatki zveze Nato med 1990 in 2006	28
Graf 4.2: Gibanje obrambnega bremena v Grčiji med 1990 in 2006	29
Graf 4.3: Obrambno breme v evropskih in severnoameriških članicah med 1990 in 2006	30
Graf 4.4: Gibanje izdatkov za osebje v Luksemburgu med 1990 in 2006	33
Graf 4.5: Gibanje izdatkov za osebje v Nemčiji med 1990 in 2006	33
Graf 4.6: Gibanje izdatkov za opremo v Luksemburgu med 1990 in 2006	34
Graf 4.7: Gibanje izdatkov za opremo v Italiji med 1990 in 2006	35
Graf 4.8: Izdatki za infrastrukturo na Poljskem med 1999 in 2006	36
Graf 4.9: Izdatki za infrastrukturo v Italiji med 1990 in 2006	37
Graf 5.1: Obrambni izdatki ZDA po terorističnem napadu 11. 9. 2001	39
Graf 5.2: Obrambni izdatki v Španiji po terorističnem napadu 11. 3. 2004	40

Graf 5.3: Obrambni izdatki v Veliki Britaniji po terorističnem napadu 7. 7. 2005	41
Graf 5.4: Primerjava izdatkov za osebje in opremo za leto 2006 v izbranih državah	43
Graf 5.5: Gibanje števila pripadnikov OS na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato iz zadnjih dveh krogov širitve	44
Graf 5.6: Gibanje števila bojnih vozil na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato iz zadnjih dveh krogov širitve	45
Graf 5.7: Gibanje števila artilerijskega orožja nad 100 mm na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato iz zadnjih dveh krogov širitve	46
Graf 5.8: Gibanje števila bojnih letal na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato iz zadnjih dveh krogov širitve	47
Graf 5.9: Gibanje BDP-ja in obrambnih izdatkov v zvezi Nato med 1990 in 2006	49

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

BDP	Bruto domači proizvod
IMADE	International Military and Defence Encyclopedia
IMF	International Monetary Fund
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Organizacija severnoatlantskega sporazuma)
OS	Oborožene sile
OZN	Organizacija Združenih narodov
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
VB	Velika Britanija
ZDA	Združene države Amerike

1 UVOD

V današnji družbi se še vedno pojavlja dilema, ki ima svoje korenine v začetku človeške zgodovine. Ta dilema se imenuje problem izbire (trade-off) med produkcijo topov in masla oz. vprašanje ali več državnih sredstev nameniti za socialne, izobraževalne, zdravstvene namene ali za vojaško področje in si tako zagotavljati nacionalno obrambo (IMADE 1993, 416).

V obdobju po koncu hladne vojne¹ so zmanjšane vojaške grožnje državam in njihovi teritorialni varnosti vodile k velikemu zmanjšanju obrambnih izdatkov pri večini velikih sil, ki so bile pred tem vpletene v oboroževalno tekmo med vzhodom in zahodom. Zmanjšala se je možnost vojaškega spopada globalnih razsežnosti in pomembnejše so začele postajati notranje potrebe tistih držav, ki so bile prej vpletene v dinamiko hladne vojne. Mnoge države so se spopadle z ekonomsko recesijo in finančnimi težavami, kar so skušale reševati s povečevanjem ekonomske konkurenčnosti z investiranjem v civilni sektor (Conversion Survey 1996, 44). Prepad med dvema političnima sistemoma, ki je razklal evropsko celino na dvoje v celotnem obdobju po koncu druge svetovne vojne, se je zmanjšal. Prihodnost obeh zavezništev se je postavila pod vprašaj. Postalo je jasno, da vojna ni več sprejemljivo dejstvo za Evropo. Med hladno vojno je sodelovanje v mednarodnih organizacijah za kolektivno obrambo igralo pomembno vlogo v teritorialni varnosti, danes pa je Nato glavna preostala organizacija te vrste.

Zmanjšanje obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato je spremljalo tudi upadanje števila pripadnikov OS držav članic, ki je približno trikrat hitrejše od upadanja obrambnih izdatkov. Ker je v tem času prišlo do reorganizacije OS držav članic zveze Nato (posodobitev in profesionalizacija OS, uvajanje nove doktrine, širjenje cone delovanja, konverzija vojaške industrije), je to vplivalo na zmanjšanje števila vojakov in hkrati k povečanju porabe na vojaka (Žabkar 1994, 984–985). Zmanjšanje števila OS izraža tudi prehod na manj delovno intenzivne vojaške tehnologije. OS se ob enaki stopnji vojaške zmožnosti vse bolj zanašajo na

¹ Najpogostejša oznaka hladne vojne je, da gre za »vmesno stanje«, ki ni ne vojna ne mir. V mednarodnih odnosih je to dolgo obdobje stalnih napetosti med dvema velesilama, ZDA in SZ, ter njunimi zavezniki, z vmesnimi obdobji popuščanj, pogajanj, razorožitvenih procesov. Hladna vojna se je začela iz ideoloških razlogov kot reakcija ZDA in Velike Britanije na širjenje sovjetskega vpliva in socializma. Zahodne države so se začele pod vplivom ZDA institucionalno povezovati, da bi ta vpliv preprečile. To je povzročilo »obkroževanje« SZ in nenehno tekmovanje in boj med državami z nasprotnimi družbenimi sistemi, ostro soočanje s stalnimi krizami in lokalnimi vojnami, ves čas na robu globalnega spopada (Repe 1996, 229).

sophisticirano orožje kot pa na mobilizacijo velikega števila vojakov (Conversion Survey 1997, 45).

Varnostne teme v razvitih državah so se preusmerile na razoroževanje, mirovno dividendo² in konverzijo vojaških virov v uporabo za nevojaške namene. Medtem ko so se razvite države osredotočile na druge tipe groženj, ki ogrožajo državo in družbo, so se v nerazvitih državah okrepili notranji oboroženi konflikti s posledično mednarodno dimenzijo. Pojavili so se koncepti, kot so ekonomska, informacijska in okoljska varnost.

Sledilo je ponovno vrednotenje varnostnih politik in rezultat je bil pritisk na povečanje obrambnih izdatkov (Skons v SIPRI 2005, 285). Tako je desetletju redukcij obrambnih izdatkov po koncu hladne vojne (1989–1998) in skromnem povečanju med letoma 1998–2001, ki se je zgodilo predvsem zaradi razvoja vojaške tehnologije v kontekstu revolucije v vojaških zadevah (Revolution in Military Affairs – RMA) in zaradi transformacije oboroženih sil, ki so dobivale novo vlogo z mirovnimi operacijami, sledilo veliko povečanje obrambnih izdatkov v svetovnem merilu, čeprav moramo ta dvig v veliki meri pripisati predvsem ZDA (Skons in drugi v SIPRI 2004, 305). Dogodki 11. septembra 2001 so pomenili začetek vojne proti terorizmu, ki jo vodijo ZDA. ZDA tako porabijo skoraj polovico svetovnih obrambnih izdatkov. Večji del obrambnih izdatkov je namenjen pokritju stroškov vojaških operacij v Afganistanu in Iraku in protiterorističnega delovanja nasploh.

Razlika v višini obrambnih izdatkov med ZDA in evropskimi članicami zveze Nato in se kaže v različnih pristopih k varnosti in v metodah za doseg zahtevanih zmognosti. To obsega razlike v ciljnih varnostne in obrambne politike, v obrambnih doktrinah, zaznanih grožnjah in prioritetah v fiskalni politiki. Evropske članice zveze Nato so sicer sledile povečanju obrambnih izdatkov, ki so ga narekovale ZDA, vendar je to sledilo počasneje in v manjši meri (Skons in drugi v SIPRI 2003, 313–315). Seveda pa najmočnejše evropske države (Velika Britanija, Nemčija, Francija) ne želijo zaostajati v vojaški tehnologiji za ZDA, poleg tega pa prispevajo tudi svoj delež k vojni proti terorizmu.

² Mirovna dividenda je vsota denarja, ki se v obdobju manjše ogroženosti vzame iz obrambnega proračuna, ker je manj finančnih sredstev potrebnih za obrambo in se uporabi za druge namene. (The Free Dictionary 2009a).

Na višino, strukturo in gibanje obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato poleg teh dejavnikov vplivajo tudi številni drugi, ki jih bom skušala kar najbolje predstaviti v tem diplomskem delu. Večina del se sicer ukvarja z drugačnim vzročno-posledičnim modelom, to je z vplivom obrambnih izdatkov na gospodarstvo. Ravno zato pa menim, da bo moje diplomsko delo še bolj zanimivo. Prav tako pa analizira obrambne izdatke držav članic zveze Nato na enem mestu in zagotavlja lažjo primerjavo med državami.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI DEL

2.1 PREDMET PROUČEVANJA

Obrambni izdatki so merilo, ki je lahko uporabljeno za razlago različnih dimenzij mednarodne varnosti – vojaške, politične in ekonomske. Prav tako obrambni izdatki povezujejo notranji razvoj države z zunanjepolitičnimi cilji in ta vez se bo v prihodnosti še okrepila. Vzroki in učinki obrambnih izdatkov kažejo na večplastnost varnostnih odnosov med (in znotraj) državami. Tukaj so naštetih samo nekateri razlogi, zakaj je preučevanje obrambnih izdatkov pomembno v kontekstu analiziranja nacionalne varnosti in zunanjepolitičnih ciljev. Obrambni izdatki so lahko razumljivo merilo, ki je uporabno za primerjavo. V daljšem časovnem obdobju lahko ugotovimo strukturo in trende obrambne strategije. S proučevanjem obrambnih izdatkov lahko ugotovimo preference in zaznave politikov. Najbolj pogosto so obrambni izdatki uporabljeni kot indikator delitve bremena v zavezništvu. Njegovi ekonomski učinki lahko vplivajo na varnost države (Deger in Sen 1990, 2–3).

Osrednji predmet proučevanj mojega diplomskega dela so višina, struktura in gibanje obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato. V analizo niso vključeni podatki za Islandijo, ker ta nima svojih oboroženih sil. Iz analize strukture obrambnih izdatkov pa sem izločila Francijo, ker ta ni vključena v vojaški del zveze Nato. Moje proučevanje bo zajelo obdobje od konca hladne vojne, od leta 1990, do leta 2006. Proučila sem dejavnike, ki imajo vpliv na višino (ekonomski, notranji in mednarodni dejavniki) in strukturo obrambnih izdatkov (osebje, oprema, infrastruktura in drugo).

2.2 CILJ PROUČEVANJA

Cilj mojega proučevanja je ugotoviti, kako in koliko različni dejavniki vplivajo na višino in strukturo obrambnih izdatkov. Ti dejavniki so ekonomski (rast družbenega proizvoda, inflacija), dejavniki iz mednarodnega okolja in odnosov (ogroženost države, vpletenost v vojno ali drugo vrsto oboroženega spopada, vojaška zavezništva, kolonialni interesi, možnost terorističnih napadov ...) in pa notranji dejavniki, ki vplivajo na obrambne izdatke. Ti pa se nanašajo na sam obrambni sistem, na njegove oborožene sile in njihovo strateško naravnost (način popolnjevanja, stopnja tehnološke razvitosti). V sklopu tega sem skušala prikazati, za kaj so bili obrambni izdatki porabljeni.

Pomen obrambnih izdatkov se kaže v tem, da lahko iz njihove analize ugotovimo, kakšno strateško usmeritev so države izbrale (ljudi ali tehnologijo ...) in kateri dejavniki bolj kot drugi vplivajo na obrambne izdatke. V luči tega je tudi mogoče odkriti razlike in podobnosti med izdatki držav članic zveze Nato in vzroke zanje.

2.3 HIPOTEZE

Splošna hipoteza:

Na obrambne izdatke vplivajo različni dejavniki, zaradi česar se višina in struktura obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato močno razlikujeta.

Izpeljane hipoteze:

1. Na obrambne izdatke vplivajo grožnje, zato so države, ki so bile izpostavljene neposrednemu terorističnemu napadu na svojem ozemlju, v večji meri povečale obrambne izdatke kot ostale države članice zveze Nato.
2. Ker imajo nekatere države članice zveze Nato oborožene sile, ki so strateško bolj usmerjene k živi sili, druge pa bolj k tehnologiji, se to odraža tudi v obrambnih izdatkih.
3. Višina obrambnih izdatkov je odvisna od bruto domačega proizvoda, zato rast bruto domačega proizvoda vpliva na povečevanje obrambnih izdatkov.

2.4 METODE PROUČEVANJA

Metoda zbiranja virov je bila prva metoda proučevanja za moje diplomsko delo. Tako sem lahko ugotovila, da imam na razpolago dovolj virov za proučevanje

teme mojega diplomskega dela. Te vire sem našla v knjigah, zbornikih, člankih in na internetu.

Za opredelitev temeljnih konceptov in pojmov sem uporabila neempirično oz. teoretično raziskovalno metodo analize in interpretacije sekundarnih pisnih virov. Poudarki pri tej metodi temeljijo na ugotavljanju dejstev, tako da sem lahko na njihovih temeljih prišla do posplošitev, na preverjanju pristnosti virov in na kritičnem razumevanju njihove vsebine ter na analiziranju vsebine in izgradnji nove celote – sintezi. Tukaj je treba omeniti tudi konceptualno analizo, s katero sem ugotavljala pomen pojmov, splošnost njihove rabe in odnose med posameznimi pojmi.

V poglavju, ki govori o dejavnikih vpliva na obrambne izdatke, sem poleg analize in interpretacije sekundarnih virov uporabila tudi opisno oz. deskriptivno metodo. Zaradi proučevanja obrambnih izdatkov v različnih časovnih obdobjih od konca hladne vojne do danes sem v četrtem poglavju uporabila zgodovinsko razvojno analizo, ki raziskuje tendence v zgodovinskem razvoju določenega pojava. S primerjalnim raziskovanjem sem iskala podobnosti in razlike med posameznimi enotami analize (v tem primeru državami).

Ta metoda ima svoje dobre in slabe strani. Med dobre strani štejemo omogočanje boljšega delovanja lastne države in njenih institucij, prepoznavanje različnih zunanjih in notranjih dejavnikov, razvijanje in preverjanje teorij, ugotavljanje trendov in do določene mere možnost napovedovanja. Obstajajo tudi pomanjkljivosti: nesposobnost raziskovalca, da bi razumel in se vživel v različna družbena okolja (Bučar in drugi 2000, 29). V svojem diplomskem delu sem primerjala obrambne izdatke držav članic zveze Nato, ki večinoma pripadajo istemu družbenemu okolju oz. vrednostnemu sistemu, zato mislim, da bo ta pomanjkljivost prisotna v manjši meri.

V poglavju o primerjavi obrambnih izdatkov med državami članicami zveze Nato sem uporabila empirično kvantitativno metodo analize uradnih statistik. Tukaj je potrebno biti pozoren na pristranskost mednarodnih in državnih organizacij, ker so ti podatki lahko zbrani na podlagi različnih metodologij, kar sem izpostavila v nadaljevanju.

2.5 PROBLEMI PRI PROUČEVANJU OBRAMBNIH IZDATKOV

Pri zbiranju informacij o obrambnih izdatkih se postavi vprašanje o njihovi definiciji, kar bom še posebej pojasnila v naslednjem poglavju. Obrambni proračun

skoraj nikoli ni enak obrambnim izdatkom, ker se nekateri obrambni stroški porazdelijo po drugih ministrstvih. Zapletene so ekonomske ocene obvezniškega načina popolnjevanja, polcivilnih in polvojaških izdatkov ter razlika med policijskimi in vojaškimi silami.

Na te probleme opozarjajo tudi v Conversion Survey (1996, 50). Obrambne izdatke posameznih držav je treba interpretirati previdno vsaj iz treh razlogov:

1. Na osnovi podatkov o obrambnih izdatkih ne moremo neposredno sklepati o vojaški moči države (jedrsko orožje je sorazmerno poceni v primerjavi z njegovo destruktivno močjo).
2. Cene, ki jih za vzdrževanje OS plačajo vlade, so pogosto nižje od dejanske cene opreme ali storitve na trgu.
3. Metodologija izračunavanja je vprašljiva.

Obrambne izdatke je relativno težko primerjati v različnih časovnih obdobjih zaradi menjalnih tečajev, ki na kratek rok ne predstavljajo kupne moči valut. Uporaba statističnih podatkov zahteva pretvorbo v konstantno valuto.

Pri primerjavi podatkov o nominalnih zneskih, porabljenih za obrambne izdatke, se je med mojim delom pojavilo več dilem. Najprej je bilo potrebno ugotoviti, kaj sploh primerjati. Zneski v nacionalnih valutah v primerjavi med državami namreč ne zadoščajo oz. iz primerjave le-teh ne pridemo do nikakršnih sklepov. Potrebno je torej primerjati zneske v enotni denarni valuti, v dolarjih. Zveza NATO na svoji spletni strani vsako leto objavi poročilo o obrambnih izdatkih (Nato Press Release) za države članice. Objavljeni so podatki o nominalnih zneskih v nacionalni valuti v tekočih cenah, v konstantnih cenah za neko določeno leto ter v dolarskih tekočih cenah. Ker pa sem želela narediti primerjavo v obdobju med letoma 1990 in 2006, tekoče cene v dolarjih ne omogočajo dobre primerjave. Temu problemu sem se v določeni meri izognila z uporabo podatkov iz publikacije SIPRI, ki ima objavljene podatke v stalnih cenah dolarja, vendar ne za dovolj dolgo obdobje. Zato sem morala uporabiti obrestno obrestni račun, da sem pretvorila vse nominalne zneske v konstantne cene dolarja za isto leto za celotno proučevano obdobje 1990–2006, kar je zahtevalo precej časa in truda.

2.6 TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI

Zaradi nejasnosti pri uporabi je treba najprej opredeliti temeljne koncepte in pojme, ki se bodo pojavljali v mojem diplomskem delu. Pri uporabljanju pojmov, kot so obrambni izdatki, vojaški izdatki in obrambni proračun, lahko pride do precejšnje zmede, če njihove vsebine ne definiramo natančno.

2.6.1 OBRAMBNI IZDATKI

Po mnenju Geoffraya Lamba (v Kopač 1999, 6) je glavni namen podatkov o obrambnih izdatkih zagotoviti enostavno prepoznano merilo, ki časovno in po državah razvršča sredstva, namenjena obrambi. Ti podatki so samo posredno povezani z obrambnimi prizadevanji in tako le neformalno izražajo obrambno moč držav. Tudi Hagelin in Skons (v SIPRI 2003, 283–284) se strinjata, da obrambni izdatki niso uporabni za ocenjevanje varnosti ali vojaške moči, ampak za ocenjevanje stroškov.

Na tem mestu bom izpostavila tri definicije obrambnih izdatkov, ki se najpogosteje uporabljajo.

Definicija Mednarodnega denarnega sklada (IMF): Obrambni izdatki so vsi izdatki obrambnega ali kateregakoli drugega ministrstva, namenjeni za vzdrževanje oboroženih sil. To vključuje nakupe opreme in zalog; gradnje za obrambne namene; sredstva, potrebna za nabor, urjenje, opremljanje, selitev, prehranjevanje, oblačenje in nastanitev članov oboroženih sil; zagotavljanje zdravstvenih in drugih storitev za oborožene sile. Tu so vključeni tudi izdatki za nastanitev družin vojaškega osebja, izdatki vojaških šol ter raziskav in razvoja za obrambne namene. Prav tako so vključeni izdatki za paravojaške enote, kot sta žandarmerija in obmejna policija. Sem spadajo tudi izdatki, namenjeni za delovanje javnih služb v času vojnih kriz in stroški urjenja civilnega osebja v oboroženih silah. V definicijo so vključeni tudi izdatki za vojaško pomoč tujim državam ter prispevki za mednarodne vojaške organizacije, izključeni pa so izdatki ministrstva za obrambo, ki niso namenjena specifično za obrambo in vsa plačila za vojne veterane in vojaške pokojnine (Brzoska 1995, 48).

Natova definicija obrambnih izdatkov vključuje izdatke oboroženih sil, vključno z izdatki za mirovne operacije, za vojaško pomoč drugim državam, pokojnine in socialne usluge za upokojeno vojaško osebje in izdatke za civilno osebje. Izključeni pa so izdatki za civilno obrambo, ugodnosti za veterane in izdatki za notranje varnostne sile (IMADE 1993, 416). SIPRI (2005, 373) uporablja prirejeno Natovo

definicijo in izključi tudi izdatke za pretekle vojaške aktivnosti, kot so obresti na vojaški dolg, demobilizacija, konverzija in uničevanje orožja.

Definicija Organizacije združenih narodov razdeli obrambne izdatke na tri skupine:

1. Operativni izdatki, ki jih sestavljajo izdatki za osebje (naborniki, preostalo vojaško osebje in civilisti) ter izdatki za delovanje in vzdrževanje (sredstva v uporabi, vzdrževanje in popravila, zunanje storitve, najem in drugo).
2. Nakupi (oborožitvenih sistemov, streliva, vozil, komunikacijskih naprav in drugo) ter gradnje (objektov za osebje, poveljevanje, zdravstvo, urjenje, skladišča, administracijo, utrjevanje, zaklonišča in drugo).
3. Raziskave, razvoj, testiranje in ocenjevanje (Reduction of Military Budgets v Zorko 2004, 6).

2.6.2 VOJAŠKI IZDATKI

Grizold (1987, 1666) pod pojmom vojaški izdatki razume kakovostno in količinsko stran celotne vojaške aktivnosti kake družbe. V tem smislu so po njegovem mnenju vojaški izdatki eden od kazalnikov pripravljenosti kake države za priprave, vzdrževanje in izpopolnjevanje njene vojaške sile, ki se izraža v njenih denarnih enotah. Vojaški izdatki so del obrambnih izdatkov.

Termina obrambni izdatki in vojaški izdatki včasih definirata isto vsebino. Tako SIPRI definira to, kar IMADE poimenuje obrambni izdatki, kot vojaški izdatki. To ne bo vplivalo na moje diplomsko delo, ker sem se osredotočila le na obrambne izdatke.

2.6.3 OBRAMBNI PRORAČUN

Vojna enciklopedija (1971, 98d) definira obrambni proračun kot predračun prihodkov in odhodkov oboroženih sil za proračunsko leto. Obrambni proračun je del državnega proračuna in ga odobri najvišje zakonodajno telo na predlog vlade. Njegov načrt pripravi Ministrstvo za obrambo. Na tem mestu se obrambni proračun enači z vojaškim proračunom.

Kapstein (1992, 56) pravi, da je naloga pripravljavcev proračuna, da optimizirajo celoten proračun na ta način, da zagotavlja najboljšo kombinacijo obrambnih in neobrambnih dobrin. Taka kombinacija bi zagotavljala uresničitev ciljev nacionalne varnosti in socialne blaginje, ki si jih zastavi vlada. Obrambni proračun je povezava med obrambno politiko na eni strani in nacionalno ekonomijo na drugi.

Definicija zveze Nato (IMADE 1993, 416) definira obrambni proračun kot stroške za redne oborožene sile, vojaško pomoč drugim državam, pokojnine in stroške za civilne uslužbence. Izključuje pa stroške za civilno obrambo, ugodnosti za veterane in notranje varnostne sile. Na tem mestu je potrebno omeniti dejstvo, da zveza Nato enači obrambni proračun in obrambne izdatke.

Razlika med obrambnimi izdatki in obrambnim proračunom nastane iz več razlogov:

1. Obrambni izdatki so izvzeti iz proračuna – izven obrambnega proračuna ali celo izven okvira javnih financ, kot se to zgodi pri uvozu orožja.
2. Izdatki se premaknejo v prihodnost z različnimi finančnimi tehnikami, npr. kreditom.
3. Cena zunanjih vojaških aktivnosti, ki niso plačane iz obrambnega proračuna.
4. Vedno obstaja tudi nedenarna cena obrambnih aktivnosti (Hagelin in Skons v SIPRI 2003, 283).

2.6.4 ZVEZA NATO

Organizacija severnoatlantske pogodbe (North Atlantic Treaty Organization – NATO) je mednarodna organizacija nedoločenega trajanja za kolektivno obrambo 26 suverenih držav v Evropi in Severni Ameriki. Nato zagotavlja okvir za politično in vojaško zavezništvo, ki ima nalogo preprečevati ali upirati se agresiji in je osnova za sodelovanje in konzultacijo med državami članicami na političnem, gospodarskem in drugih nevojaških področjih. Pogodba je bila podpisana 4. aprila 1949 v Washingtonu v ZDA. Ustanovne članice so: Belgija, Kanada, Danska, Francija, Islandija, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Portugalska, Velika Britanija in Združene države Amerike. Grčija in Turčija sta se zavezništvu priključili 18. februarja 1952, Nemčija je pristopila 5. maja 1955, Španija pa 30. maja 1982 (IMADE 1993, 1907).

Sledila sta še dva kroga širitve. Prvič se je zavezništvo povečalo za tri članice, in sicer Češko, Madžarsko in Poljsko 12. marca 1999 (Priročnik o zvezi Nato 2001, 3). 29. marca 2004 je sledil drugi krog širitve, ko so članice postale še Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija.

Natov osnovni cilj je varovati svobodo in varnost vseh članic s političnimi in vojaškimi sredstvi ter v skladu s Severnoatlantsko pogodbo in Ustanovno listino Združenih narodov. Vse od svojega nastanka si je zavezništvo prizadevalo za pravično in trajno miroljubno ureditev v Evropi, ki bi temeljila na skupnih vrednotah

demokracije, človekovih pravic in vladavine prava. Ta osrednji cilj zavezništva je po koncu hladne vojne dobil nov pomen, saj je prvič v povojni evropski zgodovini njegova uresničitev postali realnost. Nato poseblja čezatlantsko vez, s katero je varnost v Severni Ameriki trajno povezana z varnostjo v Evropi. Je praktičen odraz učinkovitih kolektivnih prizadevanj njenih članic za podporo skupnim varnostnim interesom. Nato zagotavlja strukturo, ki omogoča uresničevanje ciljev zavezništva. Je medvladna organizacija, v kateri države članice ohranijo svojo popolno suverenost in samostojnost. Organizacija je forum, znotraj katerega se članice posvetujejo o katerikoli temi, ki se jim zdi pomembna, in sprejemajo odločitve o političnih in vojaških vprašanjih, ki vplivajo na njihovo varnost. Ponuja tudi ustrezne strukture za lažje medsebojno posvetovanje in sodelovanje na političnem, vojaškem in gospodarskem področju ter na znanstvenem in drugih nevojaških področjih (Priročnik o zvezi Nato 2001, 30–31).

Zavezništvo je odprto za priključevanje drugih evropskih držav, ki so sposobne nadalje razvijati načela Washingtonske pogodbe in prispevati k varnosti na severnoatlantskem področju. Širitev spodbuja in podpira demokratične reforme, vključno s civilnim in demokratičnim nadzorom nad vojaškimi silami. S tem se okrepijo vzorci in načini sodelovanja, posvetovanja in zagotavljanja konsenza, ki so značilni za odnose med zaveznici, ter spodbuja k razvoju dobrososedskih odnosov na celotnem evroatlantskem področju. Poveča se tudi preglednost pri obrambnem načrtovanju in vojaških proračunih, s čimer se okrepi medsebojno zaupanje med državami in stremljenje k večji integraciji in sodelovanju. Ob včlanitvi države uživajo vse pravice in prevzamejo vse obveznosti članstva, ki jih določa pogodba. Države sprejmejo in se prilagodijo načelom, politikam in postopkom, ki so jih sprejele vse članice zavezništva. O vsakem vabilu novi članici se odloča s konsenzom. Širitev Nata je odprt, nenehen proces in ne enkraten dogodek (Nato Handbook 2008).

Naloga Nata od ustanovitve l. 1949 do danes je kolektivna obramba članic, sama organizacija pa se je spreminjala v skladu z interesi in potrebami držav zaveznic, pa tudi glede na oblike groženj. Po koncu hladne vojne je nevarnost splošne vojne v Evropi praktično izginila, pojavile so se nove oblike groženj, kot so medetnični konflikti, politična in gospodarska nestabilnost, širjenje jedrskega, biološkega in kemičnega orožja in terorizem. Širitev kroga nalog na omenjena

področja zahteva prilagoditev in krepitev zmogljivosti (Ministrstvo za zunanje zadeve 2008).

Povečan obseg vojaških operacij zavezništva je radikalno spremenil vojaške zahteve. Obsežne obrambne sile preteklosti se morajo zamenjati s silami za obvladovanje kriz manjšega obsega, ki so odvisne od fleksibilnosti in mobilnosti (Nato Handbook 2008).

3 DEJAVNIKI VPLIVA NA OBRAMBNE IZDATKE

Številni dejavniki vplivajo na gibanje, višino in strukturo obrambnih izdatkov v različnih časovnih obdobjih. Najprej je tu varnostno okolje ki se ukvarja z vplivom groženj in sodelovanjem v zavezništvih na obrambne izdatke; Sledijo legitimnost oblasti, vpliv vojaško industrijskega kompleksa, vloga oboroženih sil v družbi, trgovina med maslom in topovi in strategija uporabe sil kot sklop notranje političnih dejavnikov; Nazadnje pa še sklop ekonomskih dejavnikov, ki govori o vplivu gospodarske rasti in inflacije na višino obrambnih izdatkov.

3.1 VARNOSTNO OKOLJE

Glavni dejavniki iz varnostnega okolja in odnosov, ki vplivajo na višino, gibanje in strukturo obrambnih izdatkov, so ogroženost države, vpletenost v vojno ali drugo vrsto oboroženega spopada, vojaška zavezništva, kolonialni interesi in možnost terorističnih napadov.

3.1.1 OGROŽENOST DRŽAVE

Ogroženost države (ali zaznave ogroženosti) lahko pomembno vplivajo na obrambne izdatke. Deger in Sen (v Kopač 1999, 11) ugotavljata, da je indeks ogroženosti³ glavna spremenljivka obrambnih izdatkov. Višja kot je stopnja ogroženosti nacionalne varnosti, večje bodo potrebe in zahteve po povišanju stopnje obrambnih izdatkov. Ullman (1995, 256) je oceno ogroženosti določil z naslednjimi dejavniki: narava splošnih in specifičnih groženj varnosti v obdobju 10 let; instrumenti

³ Lebovic in Ishaq (1987, 112–113) sta ocenila, da je indeks ogroženosti odvisen od osnovnih zunanjih varnostnih potreb in obstojev centrov moči ter velikosti države.

za zoperstavljanje ogroženosti, ki vključujejo zavezništva; vloga mednarodnih organizacij; diplomatske pobude za pomoč tretjim državam; vloga oboroženih sil; nadzor nad orožjem in preprodajo orožja.

Zelo revne države, ki se bojijo svojih sosed, namenijo večji del nacionalnih in proračunskih sredstev obrambi kot pa večje države, ki imajo več zaupanja v svojo varnost. Avtorji omenjajo 4 indikatorje, ki nakazujejo povezavo med zaznanimi grožnjami in obrambnimi izdatki. Ti indikatorji se nanašajo na potencialne nasprotnike (skupne zmožnosti – BDP, prebivalstvo, velikost oboroženih sil, napadalna ali obrambna naravnost vojaške strategije, zaznavanje napadalnih namenov, geografske ovire) (Castillo in drugi 2001, 53–57).

Čeprav so se po koncu hladne vojne zmanjšale zunanje vojaške grožnje, se je pojavil cel kup novih, ki so (kot se zdi) še bolj kompleksne in zahtevajo širši pristop pri njihovem reševanju. Na prvo mesto teh groženj je stopil terorizem, ki je postal globalna tema. Povečano zaznavanje terorističnih groženj samo po sebi ustvarja pritiske na povečanje obrambnih izdatkov, predvsem zaradi pripravljenosti oboroženih sil na različne tipe delovanja. Zaradi groženj, ki jih predstavljajo ti nedržavni akterji, postaja meja med notranjo in zunanjo varnostjo vedno bolj nejasna (Hagelin in Skons v SIPRI 2003, 289). Sodobni terorizem ima mednarodne razsežnosti ter močno ekonomsko osnovo z dohodki iz zakonitih in nezakonitih dejavnosti, kot je prekupčevanje z drogami, naravnimi viri in ljudmi, kar znese skupno 1,5 milijard US\$ oz. 5 % svetovnega BDP-ja (Skons v SIPRI 2005, 289).

3.1.2 VOJAŠKO ZAVEZNIŠTVO

Vpliv vojaškega zavezništva⁴ obravnavata Olson in Zeckhauser (v Kapstein 1992, 171). Pojasnila sta, zakaj države, ki imajo skupne interese v varnosti, ne prispevajo vedno k zagotavljanju te kolektivne dobrine. Po njunem mnenju je problem v naravi kolektivnih dobrin. Ko je enkrat taka dobrina zagotovljena, se ne more nikomur prepovedati njeno uživanje, pa če je za plačal ali ne. Mednarodne organizacije obstajajo zato, da zagotavljajo državam članicam kolektivne dobrine. Če ne obstajajo instrumenti prisile, bo vsaka država skušala »zastonjarsko« uživati

⁴ Enačba o oceni višine obrambnih izdatkov držav v zavezništvu:

$ME = ME (\text{INCOME}, \text{SPILL}, \text{THREAT}, \text{PRICES})$

ME so obrambni izdatki, ki jih določajo INCOME (višina BDP-ja), SPILL (obrambni izdatki zaveznic), THREAT (obrambni izdatki nasprotnic) in PRICES (relativna cena obrambe v primerjavi z neobrambnimi dobrinami). Vsi ti dejavniki pozitivno vplivajo na obrambne izdatke, se pravi, da se z njihovim povečevanjem, povečujejo tudi obrambni izdatki (Hartley in Sandler 1995, 60).

dobrine, ki jih zagotavljajo druge države. Na primeru zveze Nato lahko vidimo, da so se evropske države članice zanašale na velikost obrambnih izdatkov ZDA, ki so v absolutnem in relativnem znesku neprimerno večji od njihovih.

Osrednja hipoteza Olsona in Zeckhauserja (v Kapstein 1992, 171) je bila pozitivna korelacija med obrambnimi izdatki in BDP-jem, oz. večje države porabijo več za obrambo. Kasneje so drugi znanstveniki začeli bolj poudarjati vlogo strategije kot pa velikosti pri določanju obrambnih izdatkov in bremen v zavezništvu (Sandler in drugi v Kapstein 1992, 171)⁵.

Poleg hipoteze o »prostih strelcih«⁶ pa Palmer (1990, 481–483) izpostavi še dve; prvo poimenuje »ameriško prepričevanje« in ta govori o tem, da večje države v zavezništvu spreminjajo velikost svojih obrambnih izdatkov v enaki smeri kot ZDA, ampak v manjšem obsegu. Manjše države delujejo podobno, le da je njihov obseg še manjši. Pri tem modelu ni povezave med spreminjanjem obrambnih izdatkov in mednarodnimi napetostmi. Drugi model, »skupna percepcija«, pa nakazuje, da države v zavezništvu spreminjajo velikost svojih obrambnih izdatkov glede na obrambne izdatke ZDA in v smeri spreminjanja stopnje mednarodnih napetosti.

Chan (Chan in Mintz 1992, 163) sicer ugotavlja, da ima obrambno breme dva pristopa k nacionalni obrambi; prvi je kapitalno intenzivni in se kaže kot delež BDP-ja, ki se porabi za obrambne izdatke, drugi pa je delovno intenzivni v deležu vojaškega osebja glede na celotno prebivalstvo države (delež vojaške participacije).

Prednost uporabe obrambnega bremena za proučevanje je ta, da se lahko izračuna brez uporabe deflatorjev in pretvorbe valut. Lahko se primerjajo majhne in velike države, bogate in revne. Ima pa majhno vrednost za primerjavo vojaške moči (Brzoska 1995, 57).

Delitev obrambnega bremena je pomembno vprašanje, ki se pojavlja že od same ustanovitve severnoatlantskega zavezništva. Po vrhu v Washingtonu leta 1999 so se države članice sporazumele, da bodo upoštevale več indikatorjev delitve bremena: obrambne izdatke kot del BDP-ja, obrambne izdatke na prebivalca, vojaško osebje kot del delovne sile, prispevki k Natovim silam za hitro posredovanje, prispevki k mirovnim operacijam, ekonomska pomoč vzhodnoevropskim državam (Omitoogun in Skons v SIPRI 2006, 286–287).

⁵ Evropske članice zveze Nato niso prosti strelci zaradi velikosti obrambnih izdatkov ZDA, ampak zaradi njene strategije, ki postavlja v ospredje obrambo svoje države z dvorišča Evrope.

⁶ Osebe ali organizacije, ki pridobijo neke koristi ali ugodnosti brez vloženega truda ali finančnih sredstev (The Free Dictionary 2009b).

Včasih pa zahteve vojaškega zavezništva (Nato) pridejo v nasprotje s članstvom v drugih mednarodnih organizacijah in njihovimi zahtevami. Kot primer lahko navedem kolizijo med zahtevo Nata, da države članice namenijo 2 % svojega BDP-ja za obrambne izdatke, in med pravilom Evropskega pakta za rast in stabilnost, da proračunski primanjkljaj ne preseže 3 % BDP-ja (Skons in drugi v SIPRI 2003, 317). Tukaj pride v ospredje tudi strategija oz. politika države, kateremu cilju bo dala prednost.

3.2 NOTRANJEPOLITIČNI DEJAVNIKI

Glavni dejavniki iz notranjepolitičnega okolja držav, ki vplivajo na višino, gibanje in strukturo obrambnih izdatkov posameznih držav, so strateška naravnost oboroženih sil, legitimnost oblasti, javno mnenje, vojaška doktrina države, vpletenost v vojno in velikost države.

3.2.1 STRATEŠKA NARAVNANOST OBOROŽENIH SIL

Pomemben notranjepolitični dejavnik, ki vpliva na obrambne izdatke, je strateška naravnost oboroženih sil. To pomeni odločitev države za bolj delovno ali bolj kapitalsko intenzivne oborožene sile.

Tu je pomembna odločitev, kateri način popolnjevanja bo država izbrala, iz tega pa sledi, kakšni bodo stroški za delovno silo, ki se uporablja za popolnjevanje oboroženih sil. Še vedno namreč ni popolnoma jasno, kateri način popolnjevanja je cenejši in pa tudi učinkovitejši.

Ker po navadi oborožene sile ne potrebujejo vseh posameznikov v obvezniški kohorti za služenje, ima poklicni sistem nižje oportunitetne stroške. Vojaška služba ima dve vrsti stroškov: oportunitetne in proračunske stroške (vojaška plača, ki jo plačajo davkoplačevalci). Ker so proračunski stroški razumljeni kot čisti transfer od davkoplačevalcev k vojakom, je bila razlika oportunitetnih stroškov ocenjena kot družbena cena obvezništva in je bila skoraj vedno pozitivna. Zaradi tega so v sami vojaški profesiji bolj naklonjeni poklicni vojski kot obvezniški. Poklicna vojska pa zaradi večjih osebnih dohodkov pomeni večjo davčno izgubo kot obvezniška. Zato prihaja do dvoumnosti, ali imajo obvezniki nižjo ceno, ko se upošteva izguba iz davkov. Stroški urjenja pri obveznikih pa so večji kot pri poklicni vojski iste velikosti. Celotni stroški popolnjevanja, ne glede na metodo, so sestavljeni iz treh komponent:

oportunitetni stroški osebja, ki sestavljajo OS; izguba davkov zaradi potrebe po dvigu davkov za financiranje OS in stroški urjenja. Z vidika pripravljenosti pa obstajajo trije razlogi, zakaj je poklicna vojska lahko manjša kot obvezniška ob enaki stopnji pripravljenosti. Prvič, obvezniki imajo več osebja na urjenju in ker nekatere dele urjenja mora izvajati bolj izkušeno osebje, obvezniki niso na taki stopnji pripravljenosti kot poklicni vojaki. Drugič, produktivnost raste z izkušnjami, torej poklicna vojska ne potrebuje toliko osebja za zagotavljanje enake stopnje pripravljenosti. In tretjič, poklicni vojaki so bolj motivirani kot obvezniki, kar prispeva k njihovi večji produktivnosti (Warner in Asch 1995, 373–377).

Horowitz (1986, 177–178) ugotavlja, da je potrebno število vojakov (oz. izbira med poklicnimi in obvezniškimi OS) odvisno od tipa konflikta, na katerega se te OS pripravljajo. Če je predviden gverilski tip bojevanja, potem bo potrebno veliko število vojakov. Oboroženi konflikti v tretjem svetu zahtevajo visoko stopnjo angažiranosti človeške sile, najbolj pomembno je usposabljanje, pogum, morala. Oboroženi spopadi med razvitimi industrijskimi državami pa predvidevajo kapitalsko intenziven scenarij. Če bi prišlo do spopada na jedrski ravni, se predvideva relativno majhno število vojakov, ki imajo boljše tehnične in računalniške sposobnosti, kot so jih imeli vojaki v dosedanjih oboroženih konfliktih.

Isti avtor (1986, 182) opozarja tudi na problem povečanja razkoraka med kvaliteto orožja in pomanjkanjem usposobljenega vojaškega osebja, ki bi uporabljalo te prefinjene oborožitvene sisteme. Ta razkorak vodi k težavam pri načrtovanju dela v OS. Pojavlja se tudi problem vzdrževanja števila vojakov samo preko poklicnega sistema brez ponovnega vzpostavljanja obvezništva (kar je še posebej vidno v današnjih razmerah, ko ZDA vodijo vojno v Iraku).

Na eni strani kontinuuma najdemo države, ki so se usmerile na delovno intenzivne OS, na drugi strani pa tiste, ki imajo kapitalsko intenzivne OS. Te države dajejo večji poudarek razvoju tehnologije in vojaške tehnike, ki ima nedvomno vpliv na višino obrambnih izdatkov, ker prinaša spremembe v vojskovanju in pa v sami sestavi OS.

Raziskovalci te tehnološke spremembe v vojskovanju označujejo s terminom »revolucija v vojaških zadevah« (Ullman 1995, 244; Kegley in Wittkopf 1997, 393). Znanstveno-tehnološki razvoj je nedvoumno v veliki meri vplival na strukturo OS. Določal je načine njihove uporabe, kar se je kazalo predvsem v spreminjanju strategije, operatike in taktike ter določanju funkcij in nalog OS. Ker pa je človek kljub

izrednemu tehnološkemu napredku še vedno najpomembnejši dejavnik oboroženega boja, predpostavljajo spremembe taktičnih in operativnih postopkov poleg spremembe v tehnologiji in vojaški tehniki predvsem spremembe v človeškem dejavniku, tako količinske kot kakovostne. Tehnološke spremembe so v zadnjih desetletjih povsem spremenile značilnosti oborožitvenih sistemov ter opreme in posledično tudi metode bojevanja, kar je privedlo do povečanja avtonomije nižjih enot in posameznika (Kotnik - Dvojmoč 2002, 248–251). Z uvajanjem vse sodobnejše opreme in tehnike pa se kadrovske podsystem OS sooča z zahtevno nalogo zagotavljanja vse bolj izobraženega in vse bolj sposobnega vojaškega osebja (IMADE 1993, 1621).

Razvijanje nove vojaške tehnologije pa ima seveda svojo ceno. Ker javnost ni naklonjena trošenju davkoplačevalskega denarja v ekonomsko neučinkovite vojaške projekte, se predvideva (Žabkar 1994, 990), da bo civilni sektor sam našel interes, da se vključi v programe raziskovanja nove tehnologije. Komercialni interes zasebnih podjetij bo odprl nove možnosti za financiranje vojaških programov in tako izničil ali celo presegel negativne učinke zmanjševanja obrambnih izdatkov. Glavni motor za te projekte ne bodo več zvrsti OS, ampak civilno področje, ki bo v tem našlo vir zaslužka. To že poteka v Veliki Britaniji, kjer privatna družba financira in dobavlja opremo Ministrstvu za obrambo, ta pa plača samo dodatne storitve, ne pa same opreme. Ta privatna družba ima komercialni interes, da upravlja s kapitalom in tako ustvarja dobiček z nevojaškim delom projekta. Ministrstvo za obrambo pa ima to prednost, da se cena oblikovanja, razvoja in produkcije opreme prenese na kasnejše obdobje, ko se ta oprema dejansko potrebuje (Skons in drugi v SIPRI 2002, 258). Povečuje se tudi pomen dvonamenske tehnologije, ki zadovoljuje tako civilne kot vojaške potrebe (Welch 1990, 113). Pilat in White (1990, 90) pa dodajata, da tehnologija lahko pripomore k zagotavljanju nacionalne varnosti, ampak le v primeru, če je dopolnjena z ustrežno strategijo, doktrino in strukturo OS, ki temeljijo na pravilni oceni ogroženosti.

Vpliv vojaško-industrijskega kompleksa je vezan na visoke obrambne izdatke. Proizvajalci orožja, vojaška administracija in visoki vladni uradniki so povezani med seboj, da tako lažje zagovarjajo visoke obrambne izdatke za lasten dobiček. To dejstvo je najbolje izrazil vojaški analitik Mulhollin: »The business of defense is defending business« (Kegley in Wittkopf 2001, 591), kar lahko prevedemo kot: »Posel obrambe je braniti posel«.

3.2.2 LEGITIMNOST OBLASTI

Naslednji dejavnik, ki vpliva na obrambne izdatke, je legitimnost oblasti. Ko državni vrh dobi občutek, da se je v javnosti pojavil dvom o njegovi legitimnosti, začne izvajati ekspanzionistično zunanjo politiko in poveča obrambne izdatke. Tako preusmerijo pozornost iz napak v lastni državi in ohranijo legitimnost oblasti. Ekspanzionistična zunanja politika se kaže v povečevanju vojaštva, diplomaciji, ki meji na vojno in zavzemanju tujega ozemlja s silo. Za zagotavljanje konsenza o ciljnih zunanje politike se povežejo z interesnimi skupinami (vojaška industrija,...), ki pa imajo tudi svoje cilje. Velik vpliv imajo tudi propagandne dejavnosti (Castillo in drugi 2001, 57–61).

3.2.3 JAVNO MNENJE

Uspešnosti propagandnih dejavnosti pa lahko merimo s pripravljenostjo civilne družbe za trošenje proračunskega denarja za obrambne izdatke. Jelušič (1997, 50) opaza, da se v javnosti pojavljajo trditve o ogrožanju delovanja družbenega in političnega sistema s strani OS, ki odžirajo sredstva in vire družbe ter jih usmerjajo v nereprezentativne družbene strukture. S tem, ko pospešujejo družbeno nepravilnost in neenakost, postajajo njena disfunkcionalna prvina. Tudi po mnenju Garbove (1993, 61) ekonomsko usmerjena javnost ne ceni dela v OS in ga uvršča med neproduktivne dejavnosti. Družba, ki ji ne preti očitna zunanja nevarnost, želi zmanjšati obrambne izdatke, hkrati pa tudi ne odobrava odliva mladih ljudi v neproduktivni sektor. OS pogosto izgubljajo podporo javnosti zaradi lastnih napak, kot so razmetavanje sredstev, njihova nenačrtna poraba in načrtno izkrivljanje dejanskih razmer in pretiravanj v ocenah ogroženosti. (Edmonds v Kotnik - Dvojmoč, 2002, 74–75).

3.2.4 VOJAŠKA DOKTRINA

Raziskovalci (Murdoch in drugi v Hartley in Sandler 1995, 59) so ugotovili, da tudi vojaška doktrina države in zavezništva vpliva na obrambne izdatke. Spremembe v vojaški doktrini vplivajo na zahteve po spremembah obrambnih izdatkov⁷.

⁷ Na primeru Nata ima lahko sprememba doktrine učinek na oskrbo z orožjem kot tudi na obrambne izdatke.

3.2.5 VPLETENOST V VOJNO

Še en dejavnik, ki vpliva na obrambne izdatke, je izbruh vojne ali nasilnega spopada. Ko se vojna začne, se obrambni izdatki povečajo. Po koncu vojne se zmanjšajo, a ne na obseg pred vojno (Looney in drugi v Hartley in Sandler 1995, 59).

3.2.6 VELIKOST DRŽAVE

Večje države so bolj sposobne samostojno odločati o svoji lastni varnosti. Prav tako imajo po vsej verjetnosti večje globalne politične in vojaške obveznosti kot majhne države. Iz raziskav so ugotovili, da ne obstaja sistematični problem izbire med obrambnimi izdatki in socialnimi izdatki v večjih državah. To pa ne velja za manjše države, ki imajo majhen vpliv na stopnjo varnosti in pri njih obstaja tekmovalni odnos med obrambnimi in socialnimi izdatki. Pri teh državah vpliva na spremembo velikosti obrambnih izdatkov tudi zamenjava oblasti. Politične stranke imajo različne poglede na primerno količino virov, ki naj se dajo na razpolago obrambnemu in socialnemu delu državnega proračuna (Palmer 1990, 483–490).

3.3 EKONOMSKI DEJAVNIKI

Glavna ekonomska dejavnika, ki vplivata na višino, gibanje in strukturo obrambnih izdatkov držav, sta bruto domači proizvod in inflacija.

3.3.1 BRUTO DOMAČI PROIZVOD

Iz teoretičnega stališča je družbeni proizvod najbolj pomemben dejavnik vpliva na obrambne izdatke. Ko BDP narašča, ima država več virov za ščititi in hkrati več sredstev za zagotavljanje zaščite. Hipotetično so tako obrambni izdatki in BDP pozitivno povezani. Obramba je normalna dobrina, katere povpraševanje raste skupaj z družbenim proizvodom (Hartley in Sandler 1995, 60). Tako meni tudi Benoit (v Kopač 1999, 12), ki pravi, da si države s hitro gospodarsko rastjo lažje privoščijo izvajanje in izboljšanje obrambnih programov. Hitro rastoči BDP lahko povzroči še hitrejše dvigovanje rasti davkov, od katerih močan obrambni lobi lahko pričakuje določen del. Po drugi strani pa pride do zmanjšanja obrambnega bremena v primeru nespremenjenih varnostnih potreb.

Castillo in drugi (2001: 50–53) so ugotovili, da imajo obrambni izdatki posredno in neposredno pozitivno funkcijo gospodarske rasti. Ta namreč poveča

moč držav preko obdavčenja, državnega lastništva ali kontrole virov. Večja dostopnost virov poveča zunanjepolitične ambicije, ki so nato prenesene v višje obrambne izdatke. Gospodarska rast poveča tudi centralizacijo oblasti, ki nato poveča zunanjepolitične cilje in tudi vodi k povečanim obrambnim izdatkom. Kennedy (v Castillo in drugi 2001, 52) je izpostavil, da države, ki imajo povečane stopnje gospodarske rasti, te vire prenesejo v večje obrambno trošenje. Tako so povečani gospodarski kazalci, kot so BDP, poraba energije, produkcija železa in jekla ter število prebivalcev, pozitivno povezani z obrambnimi izdatki družbe. Tukaj pa nekateri avtorji (Organski in Kugler v Castillo 2001, 52) menijo, da obstaja dvom, v kolikšni meri so države sposobne prenesti gospodarsko v vojaško moč.

Baran in Sweezy (v Chan in Mintz 1992, 22) kot pripadnika neokeynesianskega pristopa⁸ menita, da so povečani obrambni izdatki nujni za zagotavljanje neprestane gospodarske rasti. Po njunem mnenju namreč slabo gospodarstvo motivira politično vodstvo, da poveča obrambne izdatke. Zmanjševanje gospodarske rasti in povečevanje zadolženosti pri visokih obrambnih izdatkih je odvisno od vrste porabe in spremljevalne vladne politike. Povečanje obrambnih izdatkov ima lahko kratkoročno pozitivne gospodarske učinke, predvsem v obdobju povečane brezposelnosti (Kegley in Wittkopf 1997, 403–404).

3.3.2 INFLACIJA

Drug pomemben ekonomski dejavnik vpliva na obrambne izdatke predstavlja inflacija. Nekateri raziskovalci (Kaufman in Capra v Starr in drugi 1984, 109–110) ugotavljajo, da je inflacija pomemben faktor pri povečevanju obrambnih izdatkov. Ko se inflacija povečuje, ima vpliv na stroške in na kupno moč obrambnega dolarja. Zagovorniki velikih obrambnih proračunov pogosto trdijo, da so povečani obrambni izdatki nujni za kompenziranje inflacije in ohranjanje načrtovane stopnje realnih obrambnih izdatkov. To je neke vrste indeksiranje obrambnih izdatkov k inflaciji, kar povzroča vzročno povezavo med obema. Država lahko poveča obrambne izdatke kot odgovor na povečanje obrambnih izdatkov nasprotnika, ki jih je povzročila inflacija.

⁸ Neokeynesianski pristop k ekonomiji je moderna šola makroekonomije, ki se je razvila iz idej Johna Maynarda Keynesa. Neokeynesianske teorije temeljijo na povezanosti dohodkov in cen za odgovor na vprašanje, zakaj neprostovoljna brezposelnost obstaja in zakaj ima monetarna politika tako velik vpliv na ekonomsko aktivnost. Po teoriji neokeynesianske ekonomije so recesije odkloni od normalnega učinkovitega delovanja trga. Ta teorija tudi opravičuje vladno vmešavanje v ekonomijo z npr. monetarno ali davčno politiko (Mankiw 2009).

Lahko pa se zgodi ravno obrano, da država zmanjša obrambne izdatke, da bi s tem zmanjšala inflacijo.

Griffin in drugi (v Chan in Mintz 1992, 25) pa menijo, da v nekaterih primerih lahko inflacijski pritiski prisilijo vlado, da zmanjša izdatke, vključno z obrambnimi izdatki. Inflacija ima tako negativen učinek na obrambne izdatke. To se najprej pozna pri vojaškem osebju.

4 VIŠINA IN STRUKTURA OBRAMBNIH IZDATKOV DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO

V tem poglavju sem analizirala višino in strukturo obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato v obdobju med letoma 1990, ko se je končala hladna vojna, in 2006, to je leto zadnjih znanih podatkov ob začetku pisanja mojega diplomskega dela.

Za države članice, ki so se pridružile v zadnjih dveh krogih širitve, so podatki od leta 1999 za Češko, Madžarsko in Poljsko ter od leta 2004 za Bolgarijo, Estonijo, Latvijo, Litvo, Romunijo, Slovaško in Slovenijo.

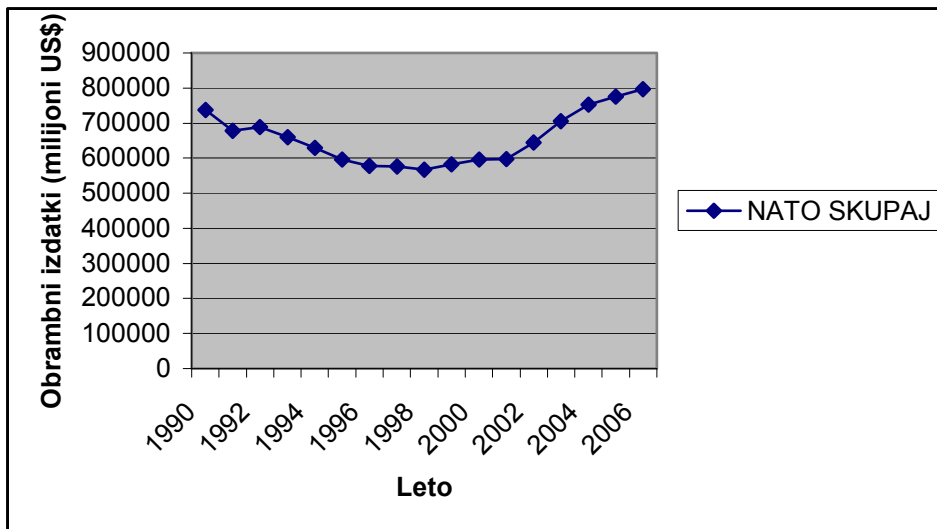
4.1 VIŠINA OBRAMBNIH IZDATKOV DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO

Pri višini obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato sta pomembni dve merili, to sta nominalna vrednost obrambnih izdatkov in pa obrambno breme, ki ga ti izdatki predstavljajo za samo državo.

4.1.1 NOMINALNE VREDNOSTI OBRAMBNIH IZDATKOV DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO

V tem podpoglavju sem analizirala nominalne vrednosti obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato v obdobju 1990 do 2006 (glej prilogo A).

Graf 4.1: Obrambni izdatki zveze Nato med 1990 in 2006

Vir: Izračun po SIPRI (2000, 2007).

V državah članicah zveze Nato kot celoti so se obrambni izdatki v nominalnih vrednostih v konstantnih dolarjih za leto 2005 v obdobju od 1990 do 1998 z izjemo leta 1992 zmanjševali. Od leta 1999 do leta 2006 pa se te nominalne vrednosti obrambnih izdatkov povečujejo. Predvsem to velja za severnoameriški članici zveze Nato, Kanado in ZDA. Grafično spreminjanje nominalne vrednosti obrambnih izdatkov (v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005) je prikazano na grafu 4.1.

V evropskih državah članicah zveze Nato so se nominalne vrednosti obrambnih izdatkov od leta 1990 do leta 1998, z izjemo leta 1997, zmanjševale, v letih 1999 in 2000 so se povečevale, leta 2001 spet zmanjšale, povečevale med letoma 2002–2004 in zmanjševale zadnji dve leti.

Najvišjo nominalno vrednost obrambnih izdatkov imajo v ZDA, skoraj 530 milijard \$, to je skoraj dvakrat več kot vse ostale države članice. Sledijo ji Francija s 53 milijardami \$, Nemčija s 37 milijardami \$ in Italija s 30 milijardami \$. Najmanjši nominalni znesek za obrambne izdatke porabijo v Estoniji, Latviji, Litvi in Luksemburgu, z od 200 do 350 milijoni \$.

Pri primerjavi obrambnih izdatkov v njihovi nominalni vrednosti v konstantnih dolarjih za leto 2005 sem ugotovila, da so se v velikem številu držav v proučevanem obdobju od 1990 do 2006 obrambni izdatki povečali, najbolj v ZDA, za 72 milijard \$, potem v Grčiji za 3 milijarde \$ in v Turčiji za skoraj 2 milijardi \$. Najbolj so se obrambni izdatki v nominalni vrednosti zmanjšali v Nemčiji, za skoraj 23 milijard \$,

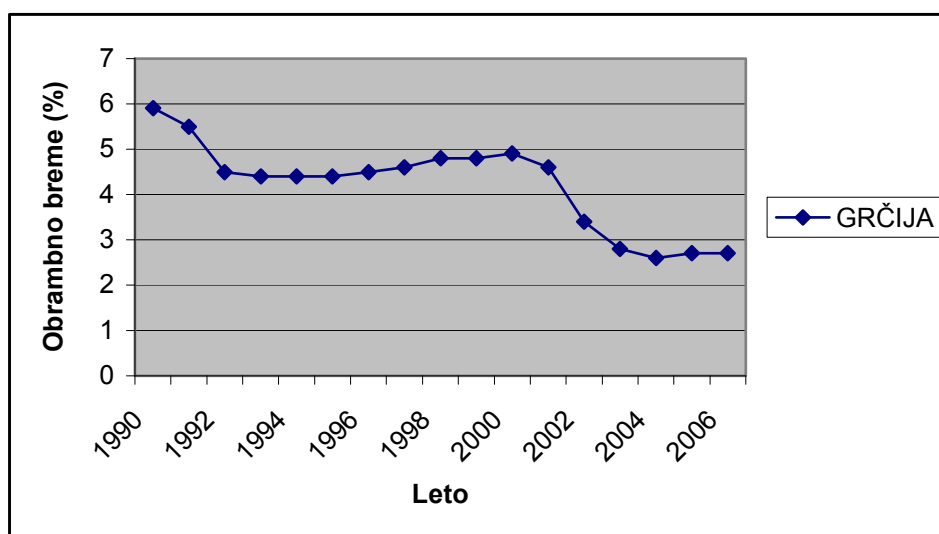
sledita Francija s 4 milijardami \$ in Belgija z 2 milijardama \$ manjšimi obrambnimi izdatki. To zmanjšanje v evropskih državah članicah zveze Nato znaša 10 milijard \$. Na ravni vseh držav članic zveze Nato pa so se v tem obdobju obrambni izdatki povečali za 60 milijard \$, predvsem na račun ZDA.

4.1.2 OBRAMBNO BREME DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO

Kazalec obrambnega bremena⁹ (glej prilogo B) ima pomembno vlogo pri analiziranju količine sredstev, ki jih posamezna država članica zveze Nato nameni za obrambne namene.

Obrambno breme se je v proučevanem obdobju 1990–2006¹⁰ zmanjšalo v vseh državah članicah, razen v Latviji (+0,3) in Sloveniji (+0,1 %), vendar moramo upoštevati dejstvo, da sta se ti dve državi pridružili zvezi Nato šele 2004 in so torej podatki samo za obdobje 2004–2006.

Graf 4.2: Gibanje obrambnega bremena v Grčiji med 1990 in 2006

Vir: Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007).

Najbolj se je v proučevanem obdobju 1990–2006 znižalo obrambno breme v Grčiji, in sicer s 5,9 % na 2,7 % (kot je prikazano na grafu 4.2), kar je sicer 3. najvišji delež BDP-ja, namenjenega za obrambo. Obrambno breme se je znižalo na začetku devetdesetih, nato je bilo to gibanje do leta 2002 enakomerno, potem pa se je

⁹ Obrambno breme je delež BDP-ja, namenjenega za obrambne izdatke.

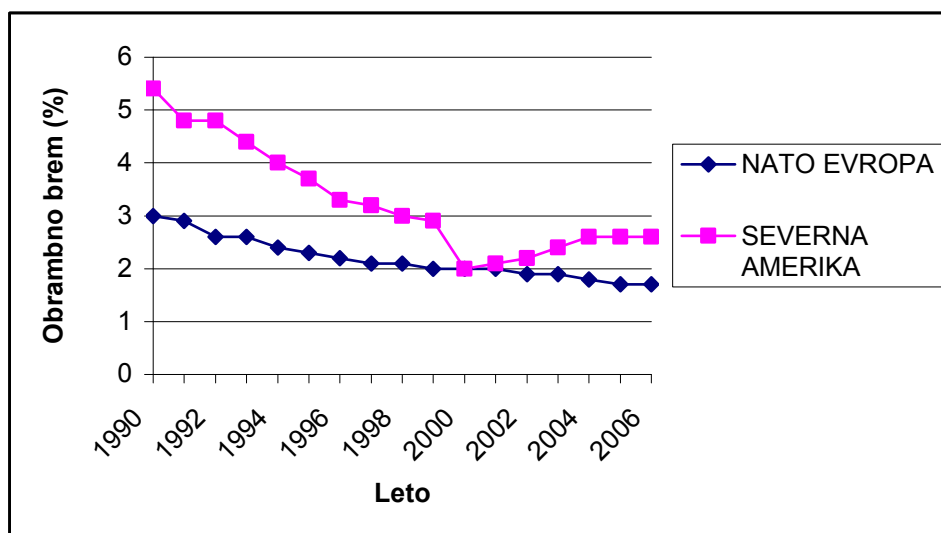
¹⁰ Za države članice, ki so se pridružile v zadnjih dveh krogih širitve, so podatki od leta 1999 za Češko, Madžarsko in Poljsko ter od leta 2004 za Bolgarijo, Estonijo, Latvijo, Litvo, Romunijo, Slovaško in Slovenijo.

obrambno breme spet začelo zmanjševati, zadnji dve proučevani leti pa ostaja na enakem nivoju, pri 2,7 %.

Občutno se je obrambno breme znižalo v ZDA, s 5,7 % na 3,9 %, kar pa je najvišji delež med državami članicami zveze Nato. Države članice, kjer se je obrambno breme znižalo v večji meri, so še VB (za 1,6 %), Belgija, Nemčija, Norveška in Portugalska (za 1,5 %). Najbolj konstantni delež pa v proučevanem obdobju ohranjajo Italija (0,5 %), Luksemburg in Španija (0,6 %) ter Danska (0,7 %) ¹¹.

Obrambno breme se je torej v proučevanem obdobju občutno zmanjšalo. Pri evropskih članicah zveze Nato se je v povprečju zmanjšalo za 1,3 %, pri dveh severnoameriških državah članicah pa celo za 2,8 %, kar se kaže tudi na grafu 4.3. Krivulja severnoameriških članic je vedno višje kot krivulja evropskih članic, izjema je leto 2000, ko se krivulji srečata v isti točki. Razlika med njima pa je po tem letu manjša, kot je bila v prejšnjem tisočletju.

Graf 4.3: Obrambno breme v evropskih in severnoameriških članicah med 1990 in 2006

Vir: Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007).

V primerjavi posameznih let pa sem ugotovila, da so nekatere države v določenih letih tudi dvigovale svoje obrambno breme. Na Češkem se je leta 2003 povečal za 0,1 %, v Estoniji leta 2006 za 0,1 %, v Franciji leta 2003 za 0,1 %. V Grčiji

¹¹ Države članice iz zadnjih dveh krogov širitve imajo tudi dokaj konstantne spremembe deleža obrambnega bremena (0–0,3 %), a le za obdobje, ko so članice zveze Nato.

se je v obdobju od 1996 do 2000 obrambno breme povečevalo, skupaj za 0,4 % in potem spet leta 2005 za 0,1 %. Tudi v Italiji se je obrambno breme dvignilo v letih 1992 za 0,2 %, 2000 za 0,1 % in 2004 za 0,2 %. V Latviji je leta 2006 obrambno breme naraslo celo za 0,3 %. V Luksemburgu, ki ima sicer najmanjše obrambno breme (2006 – 0,6 %), pa je ta delež precej nihal in se povečal v letih 1994 za 0,1 %, 2001 za 0,2 % in 2003 za 0,1 %. Na Norveškem se je dvakrat povečalo obrambno breme, in sicer 1998 za 0,1 % in 2002 celo za 0,4 %. Na Portugalskem se je leta 1995 in leta 2005 povečalo obrambno breme za 0,1 %. Slovenija je leta 2006 povečala obrambno breme za 0,1 %. V Španiji sem zasledila povečanje leta 1993 za 0,1 % in leta 2002 za 0,2 %. V Turčiji se je obrambno breme povečalo v letih 1991 za 0,1 %, 1996 za 0,5 %, 1999 za 0,4 % in 2004 za 0,1 %. VB je povečala ta delež leta 1991 za 0,1 % in leta 2005 za 0,2 %. Kanada je dvignila svoje obrambno breme v letih 1998 in 2001 za 0,1 %. Najbolj konstantno dvigovanje obrambnega bremena pa sem ugotovila pri ZDA, kjer se je povečalo med letoma 2002 in 2005 za 0,8 %.

V zvezi Nato kot celoti držav članic pa se je obrambno breme zmanjševalo od leta 1990 do leta 2002, potem se je dve leti povečalo, nato zmanjšalo in sedaj ostaja dve leti na enaki ravni – 2,2 %. Razlog za tako gibanje obrambnega bremena je po eni strani manjša rast BDP-ja, po drugi strani pa vedno večji nominalni obrambni izdatki. V evropskih državah članicah se je v celotnem proučevanem obdobju obrambno breme zmanjševalo, torej je k povečanju obrambnega bremena na ravni celotne zveze v letih 2003 in 2004 prispevala le ZDA, v Kanadi pa je obrambno breme v teh dveh letih ostalo na enakem nivoju.

Ugotovila sem, da prihaja do razlik med gibanjem nominalnih vrednosti obrambnih izdatkov in gibanjem vrednosti obrambnega bremena. Obrambno breme se je v proučevanem obdobju (skoraj) konstantno zmanjševalo, nominalne vrednosti obrambnih izdatkov pa so se precej povečevale v obdobju po letu 1998. Nominalne vrednosti obrambnih izdatkov so se povečevale, ampak so zaradi višje rasti BDP-ja predstavljale manjši delež BDP-ja in torej manjše obrambno breme.

4.2 STRUKTURA OBRAMBNIH IZDATKOV DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO

V proučevanem obdobju od 1990 do 2006¹² sem analizirala tudi podatke za strukturo obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato, ki so razdeljeni v 4 kategorije: osebje, oprema, infrastruktura in ostali izdatki (glej prilogo C).

Kategorijo osebje sestavljajo izdatki za plače in dnevnice, prispevki za pokojnino ter pokojnine za vojaško in civilno osebje. V kategorijo oprema sodijo izdatki za glavno opremo ter izdatki za raziskave in razvoj glavne opreme. Kategorijo infrastruktura pa sestavljajo izdatki za državno vojaško gradnjo in ostali izdatki za Natovo splošno infrastrukturo. V kategorijo ostali izdatki spadajo izdatki za delovanje in vzdrževanje, izdatki za raziskovanje in razvoj, ki niso vključeni v izdatke za opremo (ti. ostali izdatki za raziskave in razvoj), ter preostali izdatki, ki niso vključeni v ostale tri kategorije.

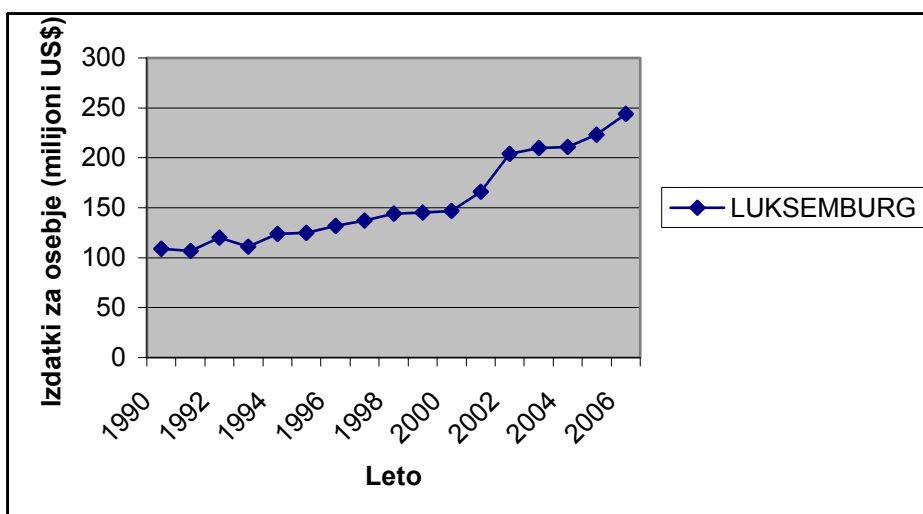
4.2.1 IZDATKI ZA OSEBJE

Pri deležu obrambnih izdatkov, ki so namenjeni za osebje, imajo najvišji odstotek Belgija, Grčija, Italija, Portugalska in Luksemburg, to je več kot 70 %. Sledijo jim Romunija, Slovenija in Nemčija s 60 %, okoli 50 % namenijo za osebje na Nizozemskem, Slovaškem, v Španiji, Turčiji, Kanadi, Bolgariji, Češki, Danski, Madžarski, Poljski in Litvi. Norveška, VB, ZDA in Latvija namenijo obrambnim izdatkom za osebje okoli 40 %, najmanj pa nameni Estonija s samo 30 %.

Pri analizi nominalnih zneskov za osebje (v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005) sem ugotovila, da se je ta najbolj povečal v Luksemburgu, in sicer za 124 %, kar je razvidno iz grafa 4.4. Znesek se je enakomerno poviševal od leta 1990 do leta 2002, ko je poskočil s 166 na 204 milijone \$, nato pa se je spet enakomerno poviševal do leta 2006, ko je znašal 244 milijonov \$.

¹² Za države članice, ki so se pridružile v zadnjih dveh krogih širitve, so podatki od leta 1999 za Češko, Madžarsko in Poljsko ter od leta 2004 za Bolgarijo, Estonijo, Latvijo, Litvo, Romunijo, Slovaško in Slovenijo.

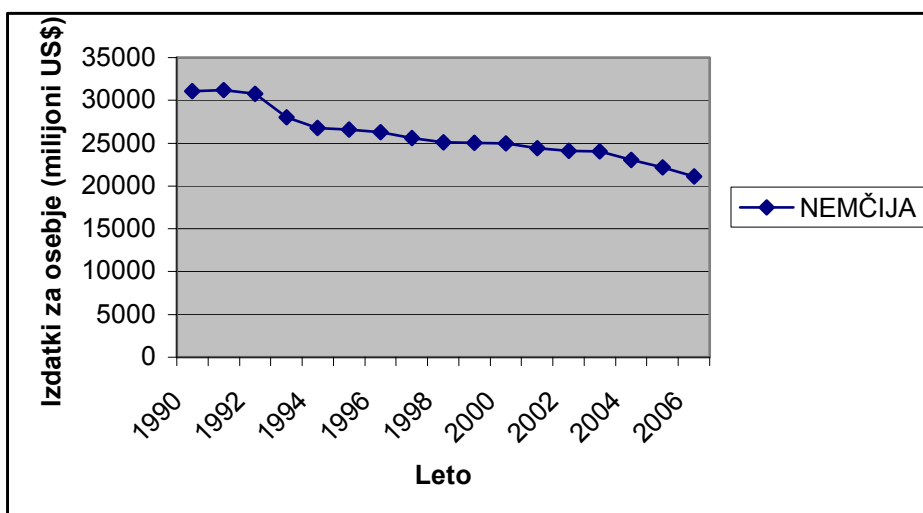
Graf 4.4: Gibanje izdatkov za osebje v Luksemburgu med 1990 in 2006

Vir: Izračun po Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007); SIPRI (2000 in 2007).

Največje zmanjšanje nominalnega zneska za osebje (v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005), sem ugotovila pri Nemčiji (graf 4.5), kjer se je znesek enakomerno zmanjševal po letu 1990, do leta 1996 približno 2 milijardi \$ letno, nato pa po približno milijardo \$ letno, do 21 milijard \$ leta 2006, kar pomeni, da se je v obdobju 1990 do 2006 ta znesek zmanjšal za 32 %.

Graf 4.5: Gibanje izdatkov za osebje v Nemčiji med 1990 in 2006

Vir: Izračun po Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007); SIPRI (2000 in 2007).

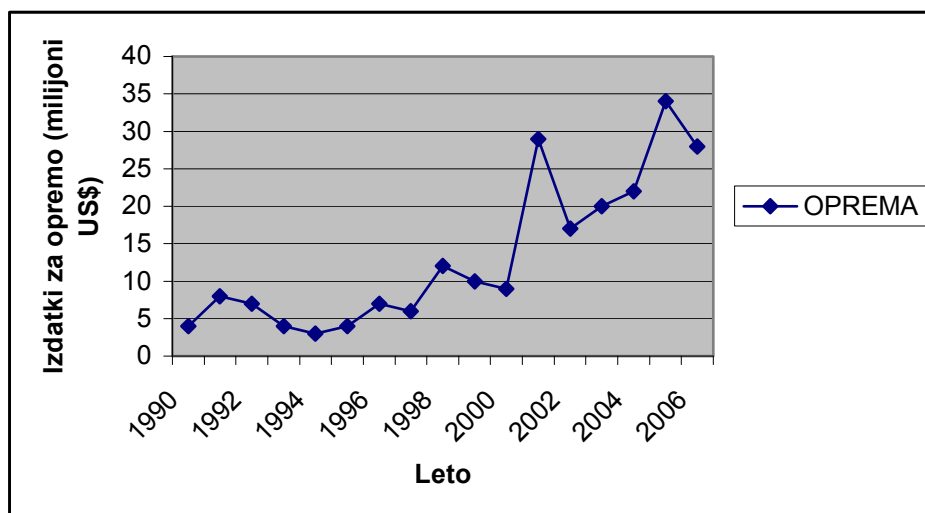
Trend gibanja deleža obrambnih izdatkov za osebje med letoma 1990 in 2006 kaže spremembe med najnižjim in najvišjim deležem. Najmanjše spremembe tega deleža (4–7 %) so se zgodile v Bolgariji, Estoniji, Sloveniji, Slovaški in na Madžarskem. Med 8 in 12 % se je spremenil delež obrambnih izdatkov v tem obdobju za Belgijo, Češko, Dansko, Nemčijo, Latvijo, Litvo, Norveško, Portugalsko, Romunijo, Turčijo, Poljsko, Kanado, VB in ZDA. Najbolj pa so se ti deleži spremenili v Italiji, za 21 %, v Grčiji za 17 %, v Španiji za 16 %, v Luksemburgu za 14 % in na Nizozemskem za 13 %.

Maksimalne medletne spremembe deleža za osebje so bile sicer +11 % v Luksemburgu (l. 2002), -10 % v Latviji (l. 2006), in -9 % v Španiji (l. 2002).

4.2.2 IZDATKI ZA OPREMO

Velike razlike med državami se kažejo tudi v deležu obrambnih izdatkov za opremo. Najmanj za opremo porabijo v Belgiji, Luksemburgu in na Portugalskem, to je okoli 5 %. Največje deleže obrambnih izdatkov za opremo pa imajo na Norveškem, v Romuniji, Turčiji, VB in ZDA, kjer porabijo med 20 % in 30 %. V ostalih državah članicah zveze Nato so ti deleži med 10 in 20 %.

Graf 4.6: Gibanje izdatkov za opremo v Luksemburgu med 1990 in 2006

Vir: Izračun po Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007); SIPRI (2000 in 2007).

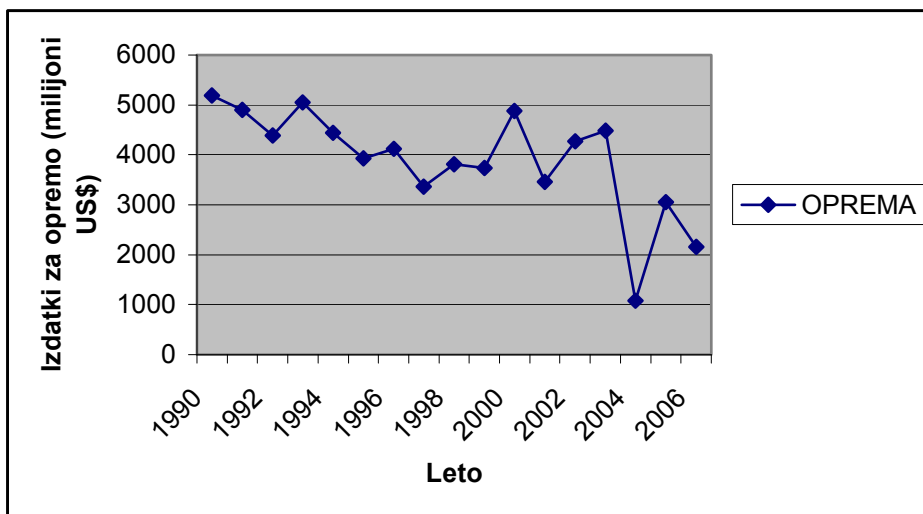
Kot vidimo na grafu 4.6, so se nominalni zneski za opremo (v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005) povišali v Luksemburgu kar za sedemkrat med

letoma 1990 in 2006, s 4 na 28 milijonov \$, kar je največje zvišanje med vsemi državami članicami zveze Nato. Največje zvišanje se je zgodilo leta 2001, z 9 na 29 milijonov \$, opazila pa sem še dve izstopajoči povišanji, in sicer leta 1991 s 4 na 8 milijonov \$ in leta 1998 s 6 na 12 milijonov \$.

Tudi Poljska je močno povišala nominalni znesek za opremo, za 108 % od leta 1999 do leta 2006. Pri tej državi se je najvišji dvig zgodil leta 2006, in sicer za 300 milijonov \$. Država s tretjim najvišjim dvigom nominalnega zneska za opremo je Turčija s 104 %. Najbolj se je povišal leta 1999, za dobro milijardo \$, potem pa se je zmanjševal do 4 milijard \$ leta 2006.

Največje znižanje nominalnega zneska za opremo sem ugotovila za Italijo in Madžarsko, in sicer 59 %. V Italiji se je trend nominalnih zneskov za opremo gibal navzgor in navzdol v posameznih letih med 3 in 5 milijardami \$, najbolj pa se je znižal v letih 2004–2006, tako da je ob koncu proučevanega obdobja znašal 2 milijardi \$, kar je prikazano na grafu 4.7 (v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005).

Graf 4.7: Gibanje izdatkov za opremo v Italiji med 1990 in 2006

Vir: Izračun po Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007); SIPRI (2000 in 2007).

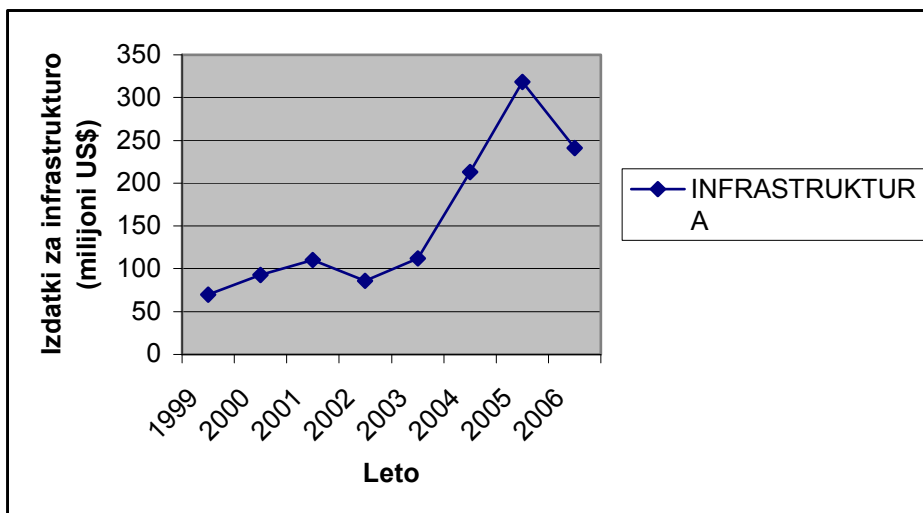
Na Madžarskem se je najbolj znižal nominalni znesek za opremo leta 2000, to je za več kot 100 milijonov \$, nato se je postopoma zniževal do 122 milijonov leta 2006. Ostale države z velikimi znižanji so še Belgija s 50 %, Nemčija s 47 % in Kanada z 41 %. Največje medletne spremembe zgodile v Španiji l. 2002 (+11 %), v Sloveniji l. 2005 (-9 %) in na Madžarskem l. 2000 (-9 %). Najmanj so spreminjale

svoje deleže za opremo Bolgarija (1 %), Madžarska (2 %) ter Belgija, Estonija in Norveška (3 %). Največja nihanja med najvišjimi in najnižjimi deleži pa sem zasledila pri Turčiji (18 %) in Grčiji (17 %) ter v Španiji in na Madžarskem (13 %).

4.2.3 IZDATKI ZA INFRASTRUKTURO

Pri analizi deleža obrambnih izdatkov, porabljenega za infrastrukturo, sem ugotovila, da največji delež namenijo v Estoniji, Latviji in Luksemburgu, to je okoli 15 %. Najnižji delež za infrastrukturo pa porabijo v Bolgariji, Grčiji, Italiji, Romuniji, Sloveniji, Španiji in ZDA, to je okoli 1–2 %. Ostale države so v tem obdobju namenile deležu za infrastrukturo okoli 5 %. Najbolj se je zvišal nominalni znesek za infrastrukturo (v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005) na Poljskem, in sicer od leta 1999 do 2006 za 244 %, kot lahko vidimo na grafu 4.8. Najvišji dvig je zabeležen v letih 2004 in 2005, obakrat za 100 milijonov \$, nato se je zmanjšal leta 2006 na 241 milijonov \$.

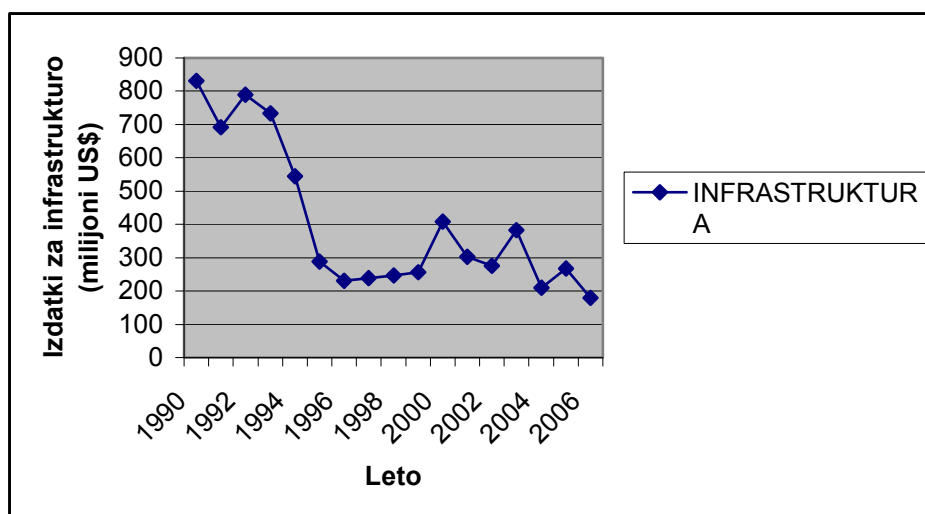
Graf 4.8: Izdatki za infrastrukturo na Poljskem med 1999 in 2006

Vir: izračun po Nato Press Releases (2000, 2005, 2007); SIPRI (2007).

Država z drugim največjim zvišanjem je Bolgarija, ki je med letoma 2004–2006 dvignila nominalni znesek za infrastrukturo za trikrat, z 2 na 6 milijonov \$. Za 110 % se je povišal znesek za infrastrukturo v Romuniji v letih 2004–2006, z 21 na 44 milijonov \$. Omeniti je potrebno še Madžarsko s 96 % zvišanjem nominalnih stroškov za infrastrukturo v obdobju 1999–2006, s 56 na 110 milijonov \$.

Graf 4.9: Izdatki za infrastrukturo v Italiji med 1990 in 2006

Vir: Izračun po Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007); SIPRI (2000 in 2007).

Z največjim zmanjšanjem nominalnih zneskov za infrastrukturo pa izstopa Italija (graf 4.9) z 78 %. Najbolj opazna znižanja so se zgodila v letih 1994, 1995 in 2006, po 200 in 100 milijonov \$, tako da v letu 2006 ta znesek znaša 179 milijonov \$. Izdatki za infrastrukturo so prikazani v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005. Z znižanji nominalnih zneskov za infrastrukturo ji sledijo Belgija s 64 %, Nemčija z 62 % in Slovenija z 62 %.

Najbolj konstantni so deleži obrambnih izdatkov za infrastrukturo v Bolgariji, Nemčiji, Italiji, Litvi, Romuniji, Španiji in ZDA, kjer se ne spreminjajo za več kot 1 % letno. Največje medletne spremembe pa sem ugotovila v Luksemburgu, +7 % (l. 1991) Estoniji, +6 % (l. 2005).

Trend gibanja deleža obrambnih izdatkov za infrastrukturo v proučevanem obdobju se je najbolj gibal v VB (8 %), v Estoniji, Luksemburgu in Turčiji (6 %) ter na Češkem, Madžarskem, v Latviji, na Norveškem in Portugalskem (5 %).

4.2.4 OSTALI IZDATKI

Največji delež tej kategoriji namenjajo Estonija, okoli 40 %, Češka, Madžarska, Latvija, Kanada, ZDA, okoli 35 %, ter VB, Slovaška, Norveška, Litva, Bolgarija, okoli 30 %. Najmanjše porabnice pa so Grčija, Italija in Portugalska, okoli 15 %, najmanj pa Luksemburg z 10 %. Najbolj se je nominalni znesek v kategoriji drugo zvišal v Luksemburgu, za 193 %, s 14 na 41 milijonov \$ z enakomernim višanjem skozi

celotno obdobje 1990–2006. Opazni zvišanja sta še v Sloveniji, za 89 %, in v Latviji, za 50 %, v obdobju 2004–2006. Najbolj sta zmanjšali nominalne zneske Italija in Belgija, za 43 %, enakomerno v obdobju 1990–2006.

Deleži v tej kategoriji se med vsemi najbolj gibljejo navzdol in navzgor, tako da se s tem deležem pokrijejo nihanja vseh treh drugih kategorij skupaj. Največje spremembe med posameznimi leti so se pojavile v VB I. 1993 (-12 %), Litvi I. 2005 (-10 %) in Češki prav tako I. 2005 (+9 %). Najbolj konstantni pa so ti deleži v Nemčiji, kjer se ne spreminjajo za več kot 1 % letno. Najvišji in najnižji deleži so se najbolj razlikovali v Kanadi (16 %), Turčiji (15 %) ter ZDA, VB in Norveški (12 %). Najmanj se je spreminjal delež na Slovaškem (2 %). Pri vseh ostalih državah so bile razlike od 5–10 %.

5 VPLIV IZBRANIH DEJAVNIKOV NA OBRAMBNE IZDATKE DRŽAV ČLANIC ZVEZE NATO

Na višino in strukturo obrambnih izdatkov vplivajo številni dejavniki, ki izvirajo iz varnostnega okolja in odnosov, notranjepolitičnega stanja in ekonomskih kazalcev. V svojem diplomskem delu sem poizkušala ugotoviti, kako ogroženost države, strateška naravnost države v bolj delovno ali bolj kapitalsko intenzivne oborožene sile in bruto domači proizvod vplivajo na višino in strukturo obrambnih izdatkov.

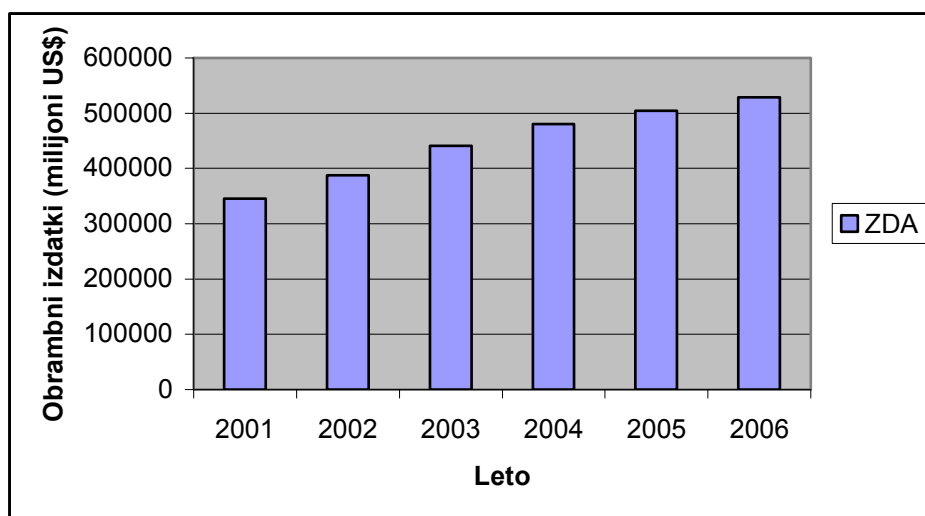
5.1 VPLIV OGROŽENOSTI DRŽAVE NA OBRAMBNE IZDATKE

Ogroženost države ima pomemben vpliv na obrambne izdatke. Ocene ogroženosti se sprejemajo na različne načine, po navadi pa so vključene ocene groženj varnosti v nekem obdobju, sredstva za preprečevanje le-teh, vloga mednarodnih organizacij, diplomatska dejavnost, vloga OS in nadzor nad orožjem.

V tem podpoglavju sem primerjala višino in gibanje obrambnih izdatkov v državah članicah zveze Nato, ki so se soočile z neposrednimi terorističnimi napadi na svojem ozemlju,¹³ z višino in gibanjem obrambnih izdatkov v ostalih državah članicah zveze Nato.

¹³ Neposredni teroristični napadi so se zgodili na ozemlju ZDA 11. 9. 2001, v Španiji 11. 3. 2004 in v Veliki Britaniji 7. 7. 2005.

Graf 5.1: Obrambni izdatki ZDA po terorističnem napadu 11. 9. 2001

Vir: SIPRI (2007).

V obdobju 2001–2006 so ZDA povečale nominalni znesek za obrambne izdatke za 184 milijard \$ oz. za 53 %, kar ni primerljivo z nobeno drugo članico zveze Nato. V letu 2006 so obrambni izdatki ZDA predstavljali 66 % (528,6 milijard \$) vseh obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato. Če to zvišanje primerjamo z zvišanjem vseh evropskih članic zveze Nato, je bilo to le 13 milijard \$ oz. 5 %. Kot vidimo iz grafa 5.1, so se obrambni izdatki (v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005) skozi celotno obdobje po terorističnih napadih povečevali.

Če pogledam letno spremembo obrambnih izdatkov (glej prilogo I)¹⁴, ugotovim, da so se ti v letu neposredno po terorističnih napadih zvišali za 10,9 %, nato pa še 13,8 %, 8,5 %, 4,7 % in 0,8 % v letih 2003–2006. Samo Španija in Norveška sta v letu 2002 v večji meri zvišali svoje obrambne izdatke za 14,8 % in 19,5 %. V letu 2003 sta jo presegli Estonija z 9,3 % zvišanjem in Grčija z 8,9 %. Leta 2004 so imeli večje zvišanje v VB z 12,1 %, na Slovaškem z 8,7 %, na Portugalskem s 7,2 %, v Latviji z 10,2 % in v Grčiji z 9,4 %. Vendar so se ta zvišanja zgodila le v posameznih letih, v ZDA pa sem opazila zvišanja v celotnem obdobju po 11. 9. 2001. Če primerjam zvišanja v ZDA z evropskimi državami članicami, lahko ugotovim, da so se obrambni izdatki v letih 2002 in 2003 celo zmanjšali, 2004 in 2005 povečali za 1 % in leta 2006 so se prvič po terorističnih napadih bolj zvišali kot ti od ZDA.

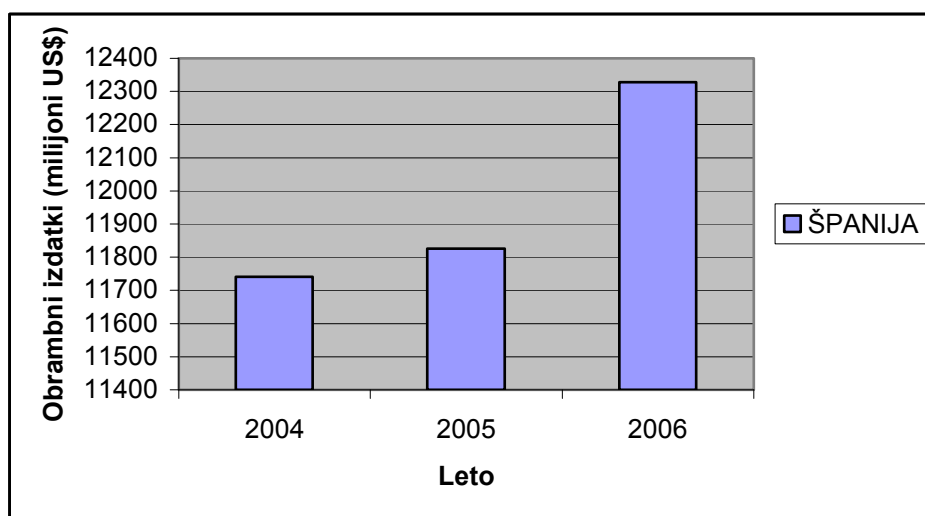
¹⁴ Letne spremembe obrambnih izdatkov so predstavljene v % konstantne vrednosti domače valute, zato lahko prihaja do odstopanj pri primerjavi z nominalnimi izdatki, ki so v konstantni vrednosti v US \$ za leto 2005.

Pri analizi spremenljivke obrambnega bremena za ZDA ugotovim, da se je po I. 2001 do I. 2006 zvišalo s 3 % na 3,9 %. Pri evropskih državah članicah zveze Nato pa se je obrambno breme v tem obdobju zmanjšalo z 2 % na 1,7 %. Če primerjam trend obrambnega bremena s posameznimi državami članicami, ugotovim, da se je pri vseh le-ta zmanjšal, razen pri VB se je od leta 2001 do leta 2006 zvišal z 2,4 % na 2,5 %.

Ameriški Kongres je takoj po napadih 11. 9. 2001 odobril 40 milijard \$ za protiteroristične dejavnosti. Drugi dodatek tej vsoti so sprejeli januarja 2002, avgusta 2002 pa še tretjega z 28,9 milijardami \$. Pol te vsote je bilo namenjeno Ministrstvu za obrambo in obveščevalni dejavnosti, pol pa za zagotavljanje varnosti v pristaniščih in na jedrskih objektih ter za pomoč državam, ki so vključene v vojno proti terorizmu. V letu 2003 je bil proračun za te aktivnosti 44,8 milijard \$ (Skons in drugi v SIPRI 2003, 309).

Velika vsota denarja je bila namenjena za direktne posledice terorističnih napadov in posledično za vojno proti terorizmu z vojaškimi operacijami v Afganistanu in Iraku. Višji obrambni izdatki so povzročili obsežno ekonomsko breme v okviru večjega proračunskega primanjkljaja in povečan zvezni dolg. Še vedno pa OS smatrajo ta sredstva kot nezadostna in iščejo nove metode financiranja dobave opreme. Prav tako pa so višji obrambni izdatki povzročili zmanjšanje v zveznih programih za socialne izdatke (Skons in drugi v SIPRI 2004, 313).

Graf 5.2: Obrambni izdatki v Španiji po terorističnem napadu 11. 3. 2004

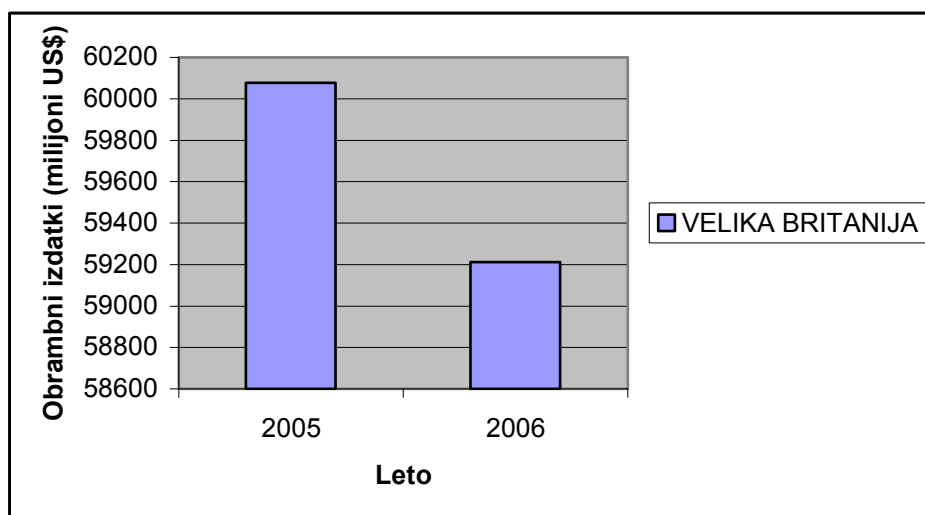
Vir: SIPRI (2007).

Nominalni zneski obrambnih izdatkov v Španiji so se leta 2004 povečali za 370 milijonov \$, leta 2005 za 60 milijonov \$ in leta 2006 še za 500 milijonov \$ in so takrat znašali 12,3 milijarde \$. Graf 5.2 nam prikazuje to zviševanje obrambnih izdatkov (v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005) še bolj nazorno. Sprememb v obrambnem bremenu po terorističnih napadih ni bilo, ta ostaja pri 1,2 % v obdobju 2004–2006.

V Veliki Britaniji so se nominalni zneski obrambnih izdatkov leta 2005 in leta 2006 zmanjšali vsakokrat za 160 milijonov \$ in so znašali 59,2 milijardi \$. Na grafu 5.3 so ti izdatki prikazani v milijonih \$ v konstantni vrednosti za leto 2005.

Obrambno breme pa se je leta 2005 povečalo na 2,5 %, za 0,2 % s prejšnjega leta, in ostalo na tej ravni v letu 2006.

Graf 5.3: Obrambni izdatki v Veliki Britaniji po terorističnem napadu 7. 7. 2005

Vir: SIPRI (2007).

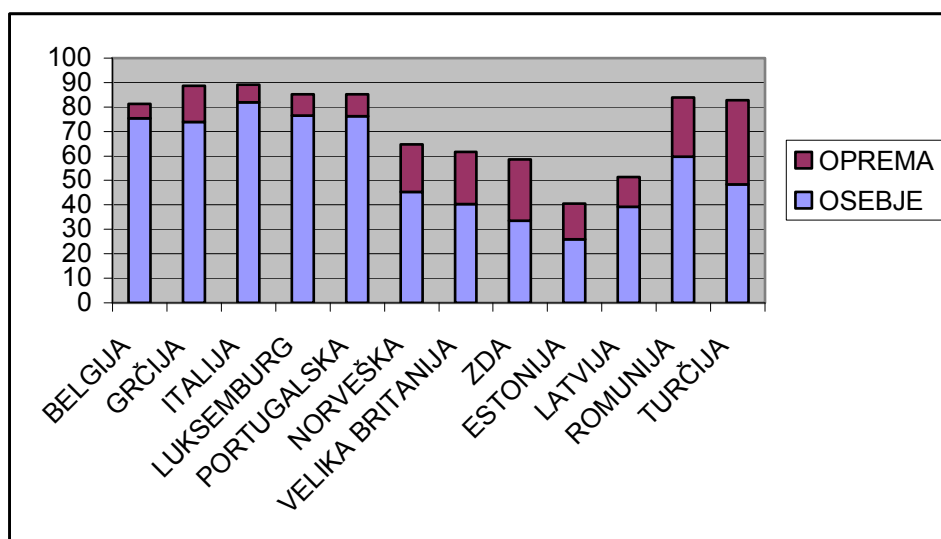
Trende v Veliki Britaniji je težko oceniti, ker so spremenili sistem izračunavanja vladnih javnih izdatkov. V letu 2005 so se lotili prestrukturiranja OS, katerih stroški so delno kompenzirani z zmanjšanjem števila OS, vojaških baz in večjih oborožitvenih sistemov (Skons in drugi v SIPRI 2004, 314–315). Omenja se predvsem Future Capabilities Program, ki predvideva moderniziranje in opremljanje OS za prihodnje varnostne izzive. Ta program ima visoke stroške: za dosego ambicijo o visokotehnološki opremi je bilo potrebno zmanjšati število pripadnikov OS in predčasno prenehati z uporabo starejše opreme. Prav tako pa se poslužujejo alternativnih metod financiranja (Stalenheim in drugi v SIPRI 2005, 307–309).

5.2 VPLIV STRATEŠKE USMERJENOSTI DRŽAVE NA OBRAMBNE IZDATKE

Strateško naravnost države določa odločitev države in njenega obrambnega sistema ali za bolj delovno ali bolj kapitalsko intenzivne OS. Pri delovno intenzivnih OS je pomemben način popolnjevanja, ali ima država poklicni ali naborniški sistem poponjevanja. Mnenja avtorjev so še vedno deljena, kateri način je boljši oz. cenejši, ker je težko primerjati vse stroške posameznega načina popolnjevanja, vprašanje pa je tudi, kakšno učinkovitost lahko pričakujemo od obeh vrst OS. Države, ki izberejo kapitalsko intenzivne OS, dajejo večji poudarek tehnologiji in vojaški tehniki. Tudi tukaj pa se postavlja vprašanje izbire med kvaliteto in kvantiteto vojaške tehnike in tehnologije ter ustrezno usposabljanje vojaške delovne sile za upravljanje z razvitimi bojnimi sistemi.

Belgija, Grčija, Italija, Portugalska in Luksemburg imajo največji delež obrambnih izdatkov, namenjenih za osebje, med vsemi državami članicami zveze Nato, okoli 70 %. Če s temi podatki primerjam podatke o obrambnih izdatkih, namenjenih za opremo, lahko ugotovim, da Belgija, Luksemburg in Portugalska namenijo tej kategoriji le 5 %, Italija, okrog 10 %, Grčija pa okrog 15 %, kar jih uvršča v tisti sklop držav, ki večjo pozornost (ali vsaj več finančnih sredstev) namenjajo osebju, torej živi sili, kot pa opremi oz. tehnologiji. Na drugi strani imamo države, ki namenjajo najmanjši delež obrambnih izdatkov za osebje; to so Norveška, VB, ZDA, Latvija s 40 % in Estonija s 30 %. Prve tri države namenijo za opremo preko 20 % vseh obrambnih izdatkov. Za te države lahko ugotovim, da so bolj usmerjene k tehnologiji, medtem ko Latvija in Estonija namenita samo 12 % in 14 % in ju torej ne morem umestiti v isti sklop držav. Romunija (preko 20 %) in Turčija (preko 30 %) imata tudi visok odstotek obrambnih izdatkov, namenjen opremi, deleža za osebje pa sta 60 % in 50 %, kar ju torej tudi uvršča v skupino držav z večjim poudarkom na tehnologiji. Razmerje med izdatki za osebje in izdatki za opremo je prikazano tudi na grafu 5.4, kjer je na abscisni osi spremenljivka države članice, na ordinatno osi pa obrambni izdatki za osebje in opremo v %.

Graf 5.4: Primerjava izdatkov za osebje in opremo za leto 2006 v izbranih državah

Vir: Nato Press Release (2007).

Za preostale države članice zveze Nato se nekako zdi, da poskušajo obdržati stabilno razmerje med obrambnimi izdatki, namenjenimi osebju, in obrambnimi izdatki, namenjenimi opremi.

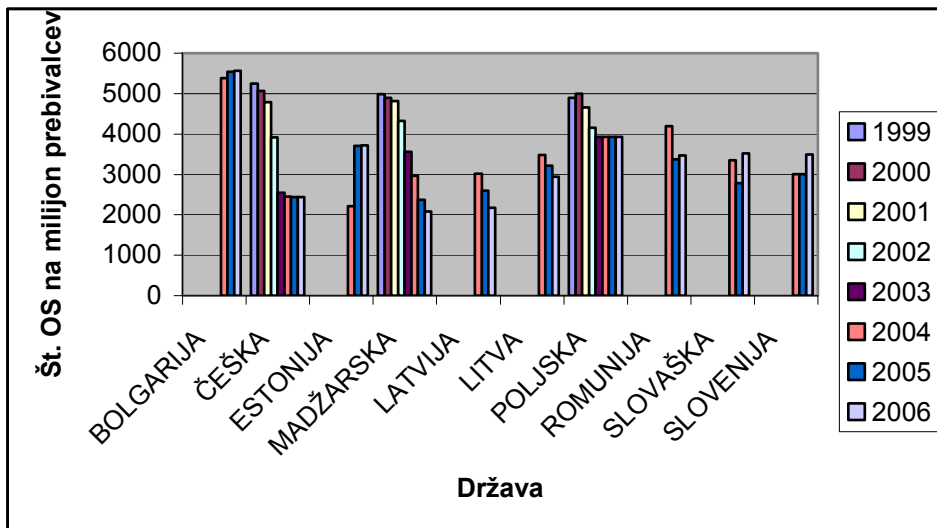
Pri analizi števila pripadnikov OS na milijon prebivalcev (v nadaljevanju število vojakov) kot enega od kazalcev strateške usmerjenosti posamezne države (glej prilogo D) sem ugotovila, da ima največje število vojakov Grčija, ki zelo izstopa, saj je imela v letu 2006 12467 vojakov, kar je skoraj dvakrat več kot naslednja država po številu vojakov, to je Turčija s 6838 vojaki. Sledijo Bolgarija, Francija in Italija z okoli 5000 vojaki ter Norveška in ZDA z okoli 4000 vojaki. Najmanj vojakov ima Kanada z malo manj kot 2000 vojaki, malo nad 2000 pa jih imajo še Češka, Madžarska in Latvija.

Ko sem primerjala stanje med letoma 1990 in 2006, sem ugotovila, da se je v skoraj vseh državah znižalo število vojakov. Izjema je Luksemburg, kjer se je število vojakov zvišalo z leta 1990 do leta 2006 za 15 %. V ostalih državah so znižanja števila vojakov znašala med 36 % na Danskem in 65 % v Nemčiji in Belgiji.

Čeprav so se nekatere države (Belgija – 1994, Nizozemska – 1997, Španija – 2001, Francija – 2002, Portugalska – 2005, Italija – 2005) odločile za poklicne OS, pa se je proces zmanjševanja števila pripadnikov OS odvijal postopoma že v letih pred načrtovano ukinitvijo naborniškega sistema popolnjevanja.

Ko sem malo podrobneje analizirala še države, ki so se pridružile zvezi Nato v zadnjih dveh krogih širitve, sem ugotovila, da se je od vključitve v zvezo Nato pri štirih državah članicah povečalo število vojakov, to je v Estoniji za kar 40 %, ter v Bolgariji, Sloveniji in na Slovaškem za 3–13 %. Ostale države so zmanjšale število vojakov, najbolj Madžarska in Češka, za več kot 50 %, kot je prikazano na grafu 5.5. Največje število vojakov izmed teh držav ima Bolgarija, najmanj pa Madžarska. Od držav, ki so se zvezi Nato priključile v zadnjih dveh krogih širitve, so se za poklicne OS odločile Slovenija in Madžarska leta 2004 ter Češka leta 2005, kar je razlog za zmanjšanje števila OS.

Graf 5.5: Gibanje števila pripadnikov OS na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato iz zadnjih dveh krogov širitve

Vir: Izračun po Nato Press Releases (2000, 2005, 2007); Eurostat (2009); OECD (2009).

Največja medletna nihanja sem zasledila na Norveškem. Leta 1991 se je zmanjšalo število vojakov z 12025 na 9620 in leta 2002 z 6868 na 4848. Vmes je bilo precej gibanja navzgor in navzdol. Opazen je tudi padec števila vojakov v Belgiji leta 1992 z 10095 na 7864. Na Portugalskem se je leta 1994 število vojakov povečalo z 6911 na 12399 in naslednje leto spet padlo na 7921. Še eno zmanjšanje se je zgodilo leta 2003 z 6648 na 4019 vojakov. Iste leto je padlo tudi število vojakov v Turčiji z 11774 na 7604. V Nemčiji se je padec zgodil leta 1991 z 8616 na 5714. To je bilo leto po združitvi Zvezne republike Nemčije z Nemško demokratično republiko

in je verjetno posledično prišlo do zmanjšanja števila vojakov. V Grčiji se je zmanjšalo število vojakov leta 2003 z 18930 na 12609.

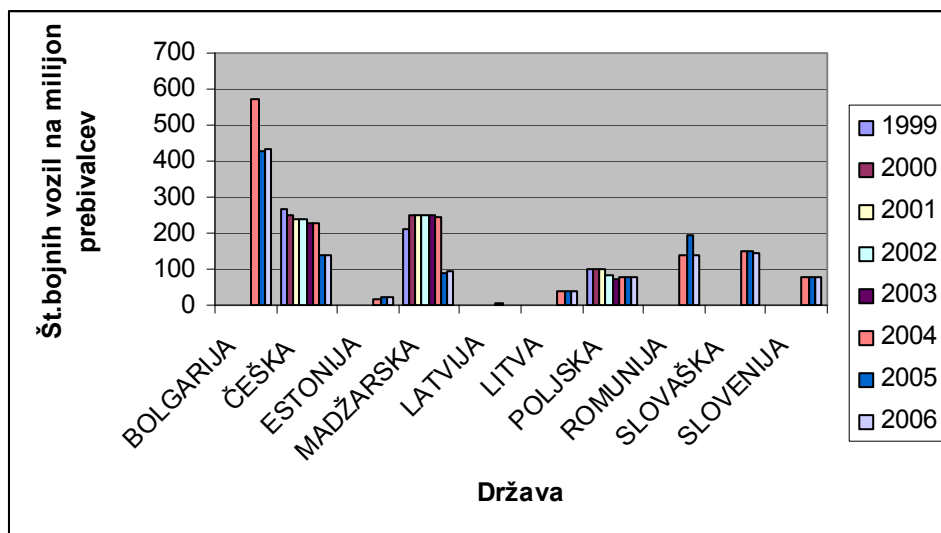
Pri ostalih državah je potekalo zmanjševanje števila vojakov bolj enakomerno in konstantno z nekaterimi primeri povečanja tega števila v nekaterih letih. Ta povečanja so se zgodila v letu 1994 v petih državah ter v štirih državah v letu 2002.

Za kazalec strateške naravnosti OS, ki kaže na bolj tehnološko usmerjene oz. kapitalsko intenzivnejše OS, sem uporabila podatke o številu glavnih oborožitvenih sistemov; to so bojna vozila, artilerijsko orožje nad 100 mm in bojna letala iz publikacije MB ter jih izračunala na milijon prebivalcev.

Po največjem številu bojnih vozil na milijon prebivalcev (v nadaljevanju bojna vozila) izstopata Bolgarija s 432 in Grčija s 347 bojnimi vozili (glej prilogo E). Države, ki imajo med 100 in 150 bojnih vozil, so še Češka, Danska, Norveška, Romunija in Slovaška. Na drugi strani lestvice, to so države z najmanjšim številom bojnih vozil, so se znašle Latvija (1), Estonija (22), Belgija (36), Litva (40) in Kanada (43). Luksemburg od leta 1999 nima bojnih vozil.

Tudi za ta kazalec strateške naravnosti je spodaj graf 5.6, ki prikazuje gibanje pri državah članicah iz zadnjih dveh krogov širitve.

Graf 5.6: Gibanje števila bojnih vozil na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato iz zadnjih dveh krogov širitve

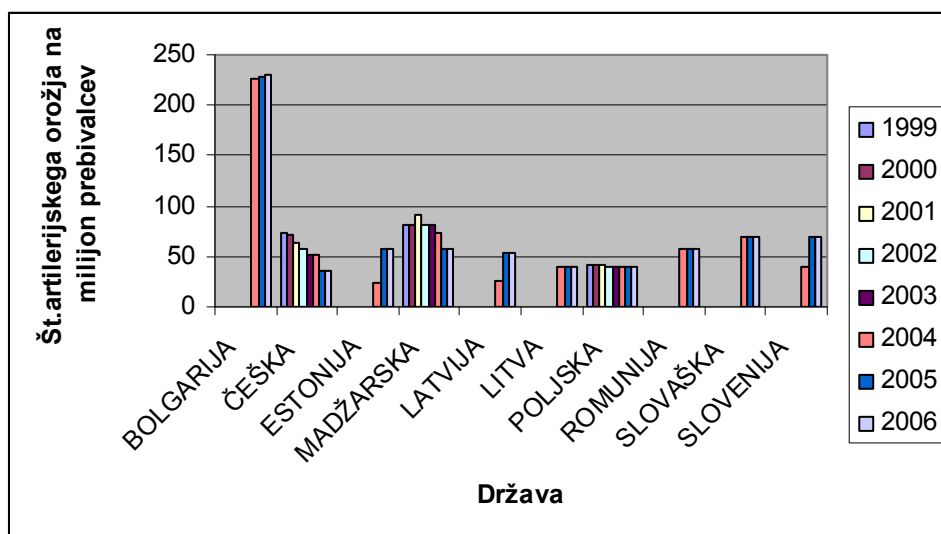

Vir: Izračun po Eurostat (2009); OECD (2009); MB (1999–2000, 2000–2001, 2001–2002, 2002–2003, 2003–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006).

Večina držav je v obdobju 1990–2006 zmanjšala število bojnih vozil, najbolj Latvija (sicer za obdobje 2004–2006) za 86 %, Belgija za 85 %, Nizozemska za 78 % in ZDA za 60 %. Nekatere države so povečale število bojnih vozil, največ Portugalska za 59 %. Za države, ki so bile članice Varšavskega pakta, je značilna raznolikost bojnih vozil, za razliko od ostalih držav članic zveze Nato, ki so zaradi zmanjšanja stroškov vzdrževanja precej poenotile svojo oborožitev tudi v okviru zveze Nato.

Največje število artilerijskega orožja nad 100 mm na milijon prebivalcev (v nadaljevanju artilerijsko orožje) ima Grčija s 418, sledijo Bolgarija z 230, Norveška z 210, Danska s 159 in Turčija s 102 kosoma artilerijskega orožja (glej prilogo F). Najmanjše število kosov artilerijskega orožja imajo Francija in Belgija s 13, VB in Kanada s 14 in Nemčija z 19. Luksemburg nima artilerijskega orožja. Ostale države imajo med 27 in 70 kosi artilerijskega orožja.

Graf 5.7: Gibanje števila artilerijskega orožja nad 100 mm na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato iz zadnjih dveh krogov širitve

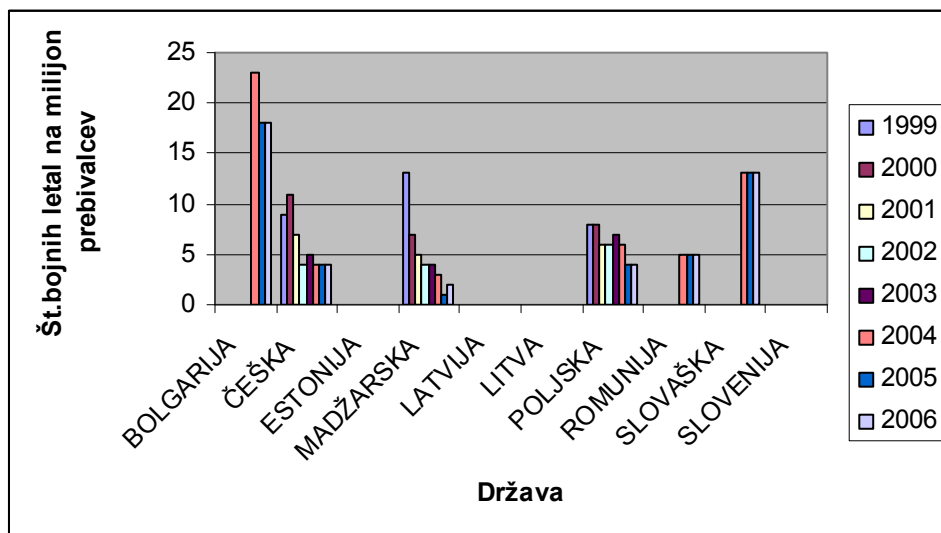
Vir: Izračun po Eurostat (2009); OECD (2009); MB (1999–2000, 2000–2001, 2001–2002, 2002–2003, 2003–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006).

V nasprotju s številom bojnih vozil in številom bojnih letal se je število artilerijskega orožja pri večjem številu držav v obdobju 1990–2006 povečalo. V Estoniji se je to število povečalo za 138 %, v Latviji za 116 %, v Sloveniji za 75 % (vse tri države za obdobje 2004–2006), v Grčiji za 128 % in na Norveškem za 62 %. Ker so vmes tudi države iz zadnjih dveh krogov širitve, je zgoraj graf 5.7, ki prikazuje

gibanje števila artilerijskega orožja v teh državah. Število artilerijskega orožja se je povečalo še v Bolgariji, na Danskem, v Španiji, Turčiji, VB in Kanadi. Število je ostalo enako v Litvi, Romuniji in na Slovaškem (vse tri države za obdobje 2004–2006) ter na Portugalskem. Največje zmanjšanje je zabeleženo v Belgiji za 66 %, na Nizozemskem za 54 %, na Češkem za 52 % (1999–2006) in v Nemčiji za 51 %. Pri večjem številu držav se je v letu 2005 zgodil dvig števila artilerijskega orožja za okoli 100 % (Danska, Estonija, Grčija, Latvija, Norveška, Slovenija, Španija, Turčija, VB in Kanada). Sklepam lahko, da je bil dosežen dogovor v zvezi Nato, da so države dosegle skupen standard za artilerijsko orožje.

Največje število bojnih letal na milijon prebivalcev (v nadaljevanju bojna letala) imajo v Grčiji (25), sledi Bolgarija (18), Norveška in Slovaška s 13 ter Danska z 11 (glej prilogo G). Bojnih letal nimajo Luksemburg, Estonija, Latvija, Litva in Slovenija. Ostale države imajo med 4 in 8 bojnih letal. Vse države, ki imajo bojna letala, so v obdobju 1990–2006 zmanjšale njihovo število. Najbolj se je zmanjšalo na Madžarskem (1999–2006), za 85 %, v ZDA za 80 % in v Nemčiji za 67 %. Najmanjše zmanjšanje števila bojnih letal je v Španiji, 17 %, in v Bolgariji (2004–2006) za 22 %.

Graf 5.8: Gibanje števila bojnih letal na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato iz zadnjih dveh krogov širitve

Vir: Izračun po Eurostat (2009); OECD (2009); MB (1999–2000, 2000–2001, 2001–2002, 2002–2003, 2003–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006).

Kot za prejšnja dva sklopa oborožitvenih sistemov je tudi za bojna letala to gibanje predstavljeno na grafu 5.8. Omeniti moram še gibanje števila bojnih vozil v Nemčiji, kjer je opazen dvig tega števila v letu po združitvi Zvezne republike Nemčije in Nemške demokratične republike, enako velja za artilerijsko orožje, ne pa za bojna letala. Očitno število bojnih letal v bivši Nemški demokratični republiki ni bilo tako veliko, da bi imelo vpliv na skupno število. Po letu 1993 je namreč Nemčija zmanjševala to povečano število glavnih oborožitvenih sistemov, kar kaže na težnjo po modernizaciji in odpisu zastarelih oborožitvenih sistemov.

5.3 VPLIV BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA NA OBRAMBNE IZDATKE

Teoretično ima BDP zelo velik vpliv na obrambne izdatke, ker ima z njegovim zvišanjem država nalogo zaščititi več virov in pa tudi na voljo več sredstev za to zaščito. S tem se poveča tudi moč države v domačem okolju in v mednarodnih odnosih. Ali je ta ugotovitev pravilna za države članice zveze Nato v proučevanem obdobju, pa sem poskušala ugotoviti v tem podpoglavju.

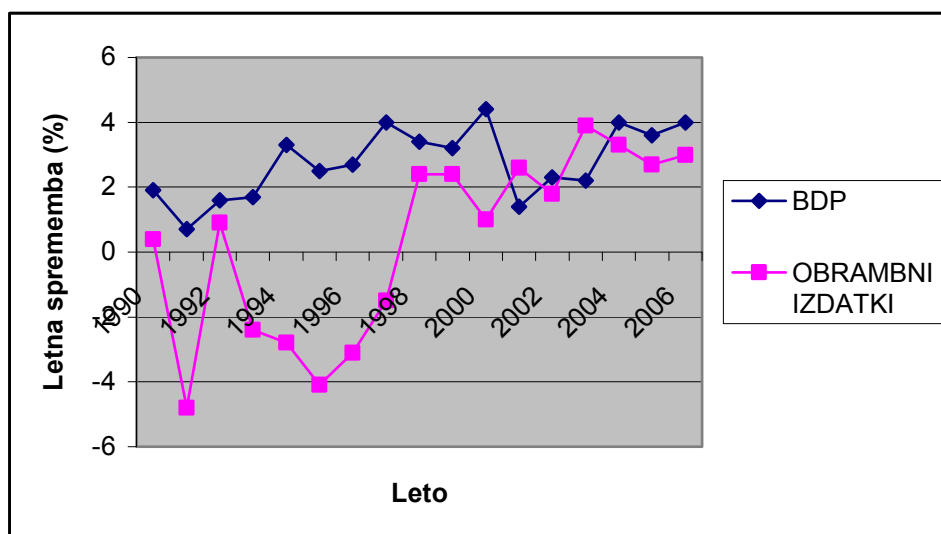
Zmanjšanju BDP-ja (glej prilogo H) v velikem številu evropskih članic zveze Nato (Belgija, Francija, Nemčija, Grčija in Portugalska leta 1993, ter VB leta 1992) je sledilo tudi zmanjšanje obrambnih izdatkov v istem letu (glej prilogo I). Vendar se je BDP zmanjšal tudi v Italiji in Španiji v letu 1993 za 1,2 in 1,1 %, pa ti dve državi nista zmanjšali svojih obrambnih izdatkov, ampak sta jih povečali, Italija za 0.5 %, Španija pa celo za 9,1 %. Države, ki se jim je leta 1993 povečal BDP, pa so vse (Danska, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Turčija, VB, Kanada in ZDA) razen Turčije in Kanade, zmanjšale svoje obrambne izdatke. ZDA in Kanada sta doživeli padec BDP-ja leta 1991 in sta v tem letu tudi zmanjšali svoje obrambne izdatke. Enako velja za Turčijo za leti 1994 in 2001, ko se ji je zmanjšal BDP in so se zmanjšali obrambni izdatki. Leta 1999 pa so se obrambni izdatki v Turčiji povečali za 4,9 %, čeprav se je za skoraj enak delež (5 %) zmanjšal njen BDP.

V obdobju 1990 do 1997 se je BDP v državah članicah zveze Nato povečeval za 2 do 3 % letno, obrambni izdatki pa so se zmanjševali za 1,5 do 5 % letno. Po letu 1998 so se začeli obrambni izdatki povečevati, najprej v večini vseh članic, po letu 2002 pa predvsem v ZDA. V evropskih članicah zveze Nato so se v letih 2002 in 2003 obrambni izdatki zmanjševali, v severnoameriških članicah, predvsem v ZDA, pa povečevali, čeprav je bila letna sprememba BDP-ja približno enaka (2–4 %). V

zadnjih letih pa je v evropskih članicah celo dvakrat večja letna sprememba BDP-ja kot v ZDA.

Na grafu 5.9 je prikazano gibanje BDP-ja in obrambnih izdatkov za vse članice zveze Nato skupaj. Krivulja, ki prikazuje gibanje obrambnih izdatkov, je v večjem delu proučevanega obdobja pod krivuljo, ki prikazuje gibanje BDP-ja. Krivulja obrambnih izdatkov je višje samo v letih 2001 in 2003.

Graf 5.9: Gibanje BDP-ja in obrambnih izdatkov v zvezi Nato med 1990 in 2006

Vir: Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007).

6 SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Ko sem začela s proučevanjem gradiva za moje diplomsko delo, si še predstavljala nisem, kako kompleksno in hkrati zanimivo je področje obrambnih izdatkov. K temu največ prispevajo nekonsistentni podatki za obdobje, ki sem ga jaz proučevala (1990–2006), kar je zahtevalo veliko mero računovodske potrpežljivosti in izračunov. Kljub tej težavi sem poskušala natančno analizirati obrambne izdatke držav članic zveze Nato, ki se po svoji strukturi in višini precej razlikujejo, na kar vplivajo različni dejavniki z ekonomskega področja, notranjega in mednarodnega okolja.

Prvo izvedeno hipotezo, ki pravi, da so države, ki so bile izpostavljene neposrednemu terorističnemu napadu na svoje ozemlje, v večji meri povečale svoje obrambne izdatke kot ostale članice zveze Nato, lahko le delno potrdim. Ta hipoteza

velja za ZDA, za katero vsi kazalci (nominalni izdatki, obrambno breme, letna sprememba obrambnih izdatkov) kažejo, da so se po letu 2001, ko je bila država neposredno napadena na lastnem ozemlju, v večji meri zvišali obrambni izdatki kot v ostalih državah članicah zveze Nato.

Mogoče je reči, da je glavna determinanta za spremembo trenda gibanja obrambnih izdatkov v ZDA sprememba v javnem mnenju, ki je postalo bolj naklonjeno močni obrambi. Tudi izdatki za raziskave in razvoj so se bolj nagnili k vojaškemu kot pa civilnemu raziskovanju (Skons in drugi v SIPRI 2002, 242).

Te hipoteze pa v celoti ne morem potrditi na primeru Španije in VB. V Španiji so se sicer obrambni izdatki povečali leta 2004, kar je bila tudi posledica terorističnih napadov. V večji meri pa je zvišanje obrambnih izdatkov pripisati splošnim trendom v evropskih državah članicah zveze Nato. V VB so se obrambni izdatki celo zmanjšali po terorističnem napadu 2005, kar pa je predvsem posledica prestrukturiranja OS in pa administrativne spremembe beleženja obrambnih izdatkov. Sta pa (oz. Španija je bila do volitev in spremembe oblasti leta 2004) obe državi glavni zaveznici ZDA v vojni v Iraku.

Razlike v trendih med evropskimi državami članicami zveze Nato in ZDA pa niso nastale samo zaradi terorističnih napadov in ameriškega odgovora nanje, ampak tudi zaradi precejšnjih razlik v pristopih k varnosti in metodami za doseganje takšne pripravljenosti OS, kot jih zahtevajo nacionalne doktrine. Razlike se pojavljajo tudi v varnostnih in obrambnih političnih ciljih, kjer evropske članice zveze Nato nimajo ambicij za status svetovne velesile, v zaznavanju groženj in določanju prioritet med obrambnimi izdatki in finančno-političnimi cilji, kot je npr. zahteva evropskega Pakta za stabilnost in razvoj, da naj države ne bi imele več kot 3 % proračunskega primanjkljaja. Pojavili pa so pritiski za zvišanje obrambnih izdatkov v evropskih državah članicah zveze Nato (Skons in drugi v SIPRI 2003, 313) zaradi potreb po oblikovanju sil za hitro posredovanje, zaradi pobude zveze Nato Defence Capabilities Initiative, zaradi razkoraka v pripravljenosti in opremljenosti OS v evropskih državah in ZDA. To predstavlja problem pri skupnih vojaških operacijah pod okriljem zveze Nato in manjšega domačega trga evropske vojaške industrije.

Sinteza analize dejavnikov, ki vplivajo na strateško naravnost OS (to so deleži obrambnih izdatkov za osebje in opremo ter število pripadnikov OS na milijon prebivalcev in število glavnih oborožitvenih sistemov na milijon prebivalcev) kaže, da so države, ki so na vrhu porabe obrambnih izdatkov za osebje, Belgija, Grčija, Italija,

Portugalska in Luksemburg. Grčija in Italija sta tudi pri vrhu držav članic zveze Nato z največjim številom pripadnikov OS na milijon prebivalcev, medtem ko so ostale 3 države nekje na sredini te lestvice. Zato imajo verjetno večjo porabo finančnih sredstev na vojaka oz. dajejo večji poudarek na dobro plačano in posledično tudi bolj usposobljeno in motivirano vojaško delovno silo, ki se spopada z vedno bolj zahtevnimi razmerami delovanja. Strateška usmerjenost k živi sili velja predvsem za Luksemburg, ki zadnja leta sploh nima glavnih oborožitvenih sistemov, manj pa za Grčijo, ki ima visoke vrednosti tudi pri številu glavnih oborožitvenih sistemov. Do leta 2006 je še vedno precejšnje število držav članic zveze Nato imelo naborniški sistem popolnjevanja OS, kar pa glede na ostale kazalce ne pomeni nujno tudi strateške usmerjenosti k živi sili.

Druga oblika strateške naravnosti države je usmerjenost k tehnologiji. Države, ki največ namenijo obrambnim izdatkom za opremo, so Norveška, Romunija, Turčija, VB in ZDA. Od teh držav imata največje število glavnih oborožitvenih sistemov na milijon prebivalcev Norveška in Turčija, medtem ko jih imajo ostale tri države za polovico manj. Razlog za manjše število oborožitvenih sistemov je v ZDA in VB nadomeščanje kvantitete s kvaliteto za uspešno soočanje z novimi viri ogrožanja. Za Romunijo in Turčijo pa si z vidika družbenoekonomskega razvoja težko predstavljam, da je to uresničeno tudi v dejanskem stanju OS v teh dveh državah. Omeniti moram še dejstvo, da sta tako Grčija kot Turčija na vrhu lestvice po obeh sekundarnih kazalcih strateške naravnosti, po številu pripadnikov OS na milijon prebivalcev in po številu glavnih oborožitvenih sistemov na milijon prebivalcev. To pripisujem dolgotrajnemu konfliktu med tema dvema državama in njuni zaznavi ogroženosti od svoje sosede.

Za nekatere države sem lahko ugotovila, za kakšno strateško naravnost so se odločile glede na analizirane kazalce, vse ostale države, ki niso omenjene zgoraj, pa bi težko umestila na katerokoli stran, ker ti kazalci niso dovolj močno izraženi, zato lahko le delno potrdim drugo izvedeno hipotezo, ki pravi, da imajo nekatere države oborožene sile, ki so strateško usmerjene k živi sili, druge pa k tehnologiji in se to odraža tudi v obrambnih izdatkih. Trendi in potrebe v OS gredo v obe smeri: izurjene, motivirane ter usposobljene delovne sile v OS in modernizacija opreme za doseg standardov, ki jih postavlja zveza Nato in pa delovanje OS v kompleksnem varnostnem okolju.

Mogoče bi bilo treba bolj natančno raziskati morebitno povezanost med izdatki za osebje in načinom popolnjevanja oboroženih sil ter razmerje med domačo vojaško industrijo in uvozom potrebne opreme.

Kar se tiče tretje izvedene hipoteze, ki pravi, da rast bruto družbenega proizvoda vpliva na povečevanje obrambnih izdatkov, moram to hipotezo zavrni. Po analizi podatkov o gibanju BDP-ja in obrambnih izdatkov nisem našla nobene povezave med tema dvema faktorjema. Še več, iz analize teh podatkov lahko zaključim, da gibanje višine BDP-ja in višine obrambnih izdatkov nista vzročno-posledično povezana, saj so letne spremembe BDP-ja, razen nekaterih izjem, ki sem jih naštel v podpoglavju 5.3, v ostalih letih v vseh državah članicah zveze Nato pozitivne, medtem ko so letne spremembe obrambnih izdatkov večinoma negativne, vsekakor pa ne sledijo spremembam BDP-ja v količinski rasti. Tukaj lahko sklenem z ugotovitvijo, da nekateri drugi dejavniki veliko bolj vplivajo na rast obrambnih izdatkov kot pa rast BDP-ja. Mogoče bi bilo potrebno raziskati povezavo s kakšnim drugim ekonomskim dejavnikom, npr. inflacijo ali proračunskim primanjkljajem.

Na osnovi delne potrditve dveh od treh izvedenih hipotez lahko le delno potrdim splošno hipotezo, ki pravi, da na obrambne izdatke vplivajo različni dejavniki, zaradi česar se višina in struktura obrambnih izdatkov držav članic zveze Nato močno razlikujeta. Ekonomski dejavniki, predvsem gospodarska rast, sicer v moji diplomski nalogi nimajo velikega učinka na višino in strukturo obrambnih izdatkov, je pa zato bolj opazen vpliv drugih dejavnikov, kot so ogroženost države, vpletenost v vojno ali drugo vrsto oboroženega spopada, vojaška zavezništva, kolonialni interesi, možnost terorističnih napadov ... V času po koncu hladne vojne so bili ti dejavniki iz mednarodnega okolja manj prisotni in to se kaže v zmanjšanju obrambnih izdatkov, ob koncu tisočletja pa so se okrepile zaznave o ogroženosti, povečala se je vpletenost v oborožene spopade in pa na začetku tega tisočletja še neposreden teroristični napad na države članice zveze Nato, kar je obrnilo trend zviševanja obrambnih izdatkov strmo navzgor. Prav tako se je veliko število držav članic zveze Nato odločilo za prehod na poklicne oborožene sile, kar ima prav gotovo tudi svoj vpliv na višino in pa predvsem strukturo obrambnih izdatkov. Tiste države, ki so se osredotočile predvsem na razvoj vojaške tehnike in tehnologije, namenjajo večji del obrambnih izdatkov za opremo. Druge države večji del sredstev namenjajo izdatkom za osebje. Pri državah, ki večji del opreme naročijo v domači vojaški industriji, lahko pritiski in povezave vojaške industrije še bolj odločilno prispevajo k odločitvi za

povišanje obrambnih izdatkov, čemur pa odločno nasprotuje javno mnenje v večini držav članic zveze Nato.

Na koncu mojega diplomskega dela lahko zaključim s pričakovanjem, da se bo trend zviševanja obrambnih izdatkov umiril in se bodo ta finančna sredstva, čeprav se morda sliši rahlo utopično, preusmerila v reševanje družbenih konfliktov in ohranjanju človeške varnosti na vseh ravneh, ne samo na vojaški.

7 LITERATURA

1. Bonn International Center for Conversion. 1996. *Conversion Survey 1996: global disarmament, demilitarization and demobilization..* Oxford: Oxford University Press.
2. --- 1997. *Conversion Survey 1997: global disarmament, demilitarization and demobilization..* Oxford: Oxford University Press.
3. Brinovec, Boštjan. 2007. *Vpliv ogroženosti in gospodarskega razvoja na obrambne izdatke ZDA po koncu hladne vojne.* Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Brzoska, Michael. 1995. World military expenditures. V *Handbook of defense economics*, ur. Keith Hartley in Todd Sandler, 45–69. Amsterdam: Elsevier.
5. Castillo, Jasen, Julia Lovell, Ashley J. Tellis, Jorge Munoz in Benjamin Zycher. 2001. *Military expenditures and economic growth.* Santa Monica: Rand.
6. Chan, Steve in Alex Mintz. 1992. *Defense welfare and growth.* London: Routledge.
7. Deger, Saadet in Somnath Sen. 1990. *Military expenditure: The political economy of international security.* New York: Oxford University Press.
8. Dupuy, Trevor Nevitt, Franklin D. Margiotta, Curt Johnson, James B. Motley in David L. Bongard, ur. 1993. *International military and defence encyclopedia* Brassey's: Washington, New York.
9. Eurostat . 2009. *Queen detail: Total population.* Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=REF_TB_

population&root=REF_TB_population/t_popula/t_pop/t_demo_gen/tps00001
(20. januar 2009).

10. Garb, Maja. 1993. *Vojaški profesionalizem*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Gažević, Nikola, ur. 1971. *Vojna enciklopedija*. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
12. Grizold, Anton. 1987. Razmerje med vojaškimi izdatki in gospodarstvom. *Teorija in praksa* 24 (12): 1665-1674.
13. Hartley, Keith in Todd Sandler. 1995. *The Economics of Defence*. Cambridge: Cambridge University Press.
14. Horowitz, Irving Louis. 1986. Human Resources and Military Manpower Requirements. *Armed Forces and Society* 12 (2): 173-192.
15. Jelušič, Ljubica. 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Kapstein, Ethan B. 1992. *The Political Economy of National Security: A Global Prospective*. New York: McGraw- Hill.
17. Kegley, Charles W. in Eugene R. Wittkopf. 1997. *World politics: Trend and Transformation*. New York: St. Martin's Press.
18. Kegley, Charles W. in Eugene R. Wittkopf. 2001. *World politics: Trend and Transformation*. New York: St. Martin's Press.
19. Kopač, Erik. 1999. *Vpliv obrambnih izdatkov na gospodarstvo*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
20. Kotnik- Dvojmoč, Igor. 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Lebovic, James H. in Ashfaq Ishaq. 1987. Military Burden, Security Needs, and Economic Growth in the Middle East. *Journal of Conflict Resolution* 31 (1): 106-138.
22. Mankiw, Gregory N. 2009. *The Concise Encyclopedia of Economics: New Keynesian Economics*. Dostopno prek: <http://www.econlib.org/library/Enc/NewKeynesianEconomics.html> (15. januar 2009).
23. Ministrstvo za zunanje zadeve. 2008. *Nato*. Dostopno prek: http://www.mzz.gov.si/si/zunanja_politika/nato/ (18. september 2008).

24. Murdoch, James C. 1995. Military alliances: Theory and empirics. V *Handbook of defense economics*, ur. Keith Hartley in Todd Sandler, 89–109. Amsterdam: Elsevier.
25. Nato. 2008. *Nato Handbook*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf> (18. september 2008).
26. *Nato Press Release*. 1992. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/1992/1992-100.pdf> (15. oktober 2008).
27. --- 1996. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-1682.htm> (15. oktober 2008).
28. --- 2000. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/2000/> (15. oktober 2008).
29. --- 2005. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/2005/p050609.pdf> (15. oktober 2008).
30. --- 2007. Dostopno prek: <http://www.nato.int/docu/pr/2007/p07-141.pdf> (15. oktober 2008).
31. *Nato Topics*. 2008. Dostopno prek: http://www.nato.int/issues/defence_expenditures/index.html (28. september 2008).
32. *OECD*. 2009. Dostopno prek: <http://stats.oecd.org/wbos/Index.aspx?QueryId=254> (19. januar 2009).
33. Palmer, Glenn. 1990. Nato, social and defense spending, and coalitions. *The Western political quarterly* 43 (3): 479–493.
34. Pilat, Joseph F. in Paul C. White. 1990. Technology and Strategy in a Changing World. *The Washington Quarterly* 13 (2): 79–91.
35. *Priročnik o zvezi NATO*. 2001. Bruselj: Office of Information and Press.
36. Repe, Božo. 1996. *Naša doba*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
37. SIPRI. 2002. *SIPRI Yearbook. 2002: Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford: Oxford University Press.
38. --- 2003. *SIPRI Yearbook. 2003: Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford: Oxford University Press.
39. --- 2004. *SIPRI Yearbook. 2004: Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford: Oxford University Press.
40. --- 2005. *SIPRI Yearbook. 2005: Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford: Oxford University Press.

41. --- 2006. *SIPRI Yearbook. 2006: Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford: Oxford University Press.
42. Starr, Harvey, Francis W. Hoole, Jeffrey A Hart in John R. Freeman. 1984. The Relationship between Defense Spending and Inflation. *Journal of Conflict Resolution* 28 (1): 103–122.
43. *The Free Dictionary*. 2009a. Dostopno prek: <http://www.thefreedictionary.com/peace+dividends> (15. januar 2009).
44. --- 2009b. Dostopno prek: <http://www.thefreedictionary.com/free+ride> (15. januar 2009).
45. The International Institute for Strategic Studies. 1990. *The Military Balance 1990–1991*. Oxford: Oxford University Press.
46. --- 1991. *The Military Balance 1991–1992*. Oxford: Oxford University Press.
47. --- 1992. *The Military Balance 1992–1993*. Oxford: Oxford University Press.
48. --- 1993. *The Military Balance 1993–1994*. Oxford: Oxford University Press.
49. --- 1994. *The Military Balance 1994–1995*. Oxford: Oxford University Press.
50. --- 1995. *The Military Balance 1995–1996*. Oxford: Oxford University Press.
51. --- 1996. *The Military Balance 1996–1997*. Oxford: Oxford University Press.
52. --- 1997. *The Military Balance 1997–1998*. Oxford: Oxford University Press.
53. --- 1998. *The Military Balance 1998–1999*. Oxford: Oxford University Press.
54. --- 1999. *The Military Balance 1999–2000*. Oxford: Oxford University Press.
55. --- 2000. *The Military Balance 2000–2001*. Oxford: Oxford University Press.
56. --- 2001 *The Military Balance 2001–2002*. Oxford: Oxford University Press.
57. --- 2002. *The Military Balance 2002–2003*. Oxford: Oxford University Press.
58. --- 2003. *The Military Balance 2003–2004*. Oxford: Oxford University Press.
59. --- 2004. *The Military Balance 2004–2005*. Oxford: Oxford University Press.
60. --- 2005. *The Military Balance 2005–2006*. Oxford: Oxford University Press.
61. --- 2006. *The Military Balance 2006*. Oxford: Oxford University Press.
62. Ullman, Harlan K. 1995. *In Irons: US military might in the new century*. Washington, D.C.: National defense university.
63. Warner, John T. in Beth J. Asch. 1995. The economics of military manpower. V *Handbook of defense economics*, ur. Keith Hartley in Todd Sandler, 347–399. Amsterdam: Elsevier.
64. Welch, Thomas J. 1990. Technology Change and Security. *The Washington Quarterly* 13 (2): 111–120.

65. Zorko, Uroš. 2004. *Obrambni izdatki Republike Slovenije v luči vključevanja v zvezo NATO*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
66. Žabkar, Anton. 1994. Raziskovalno-razvojne usmeritve in stroški NATA po hladni vojni. *Teorija in praksa* 31 (11–12): 982–993.

8 PRILOGE

Priloga A: Obrambni izdatki v nominalni vrednosti v milijonih US \$ v stalnih cenah za leto 2005 v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BELGIJA	6414	6323	5193	4931	4903	4805	4711	4723	4722	4783	4783	4573	4434	4482	4409	4210	4331
BOLGARIJA															622	641	665
ČEŠKA										2019	2082	2003	2140	2325	2231	2210	2264
DANSKA	3710	3775	3708	3715	3623	3586	3595	3655	3695	3673	3553	3774	3728	3618	3638	3467	3770
ESTONIJA															213	204	225
FRANCIJA	57036	57418	55580	54977	55256	52545	51256	51926	50535	50979	50395	50225	51257	52643	54018	52917	53091
NEMČIJA	59598	55160	52449	47177	44001	43218	42360	40854	40993	41822	41147	40474	40604	40044	38816	38060	36984
GRČIJA	6374	6044	6284	6131	6237	6371	6752	7228	7876	8246	8701	8508	8350	8361	8456	9236	9642
MADŽARSKA										1401	1507	1662	1621	1742	1612	1596	1353
ITALIJA	29665	30082	29218	29373	28647	26158	28848	29781	30763	31969	34102	33543	34459	34739	34853	33531	29891
LATVIJA															234	274	308
LITVA															319	308	335
LUKSEMBURG	137	152	158	144	159	155	160	174	187	190	194	243	256	267	272	296	319
NIZOZEMSKA	11264	10954	10890	10002	9651	9373	9428	9147	9114	9557	9116	9352	9344	9479	9549	9568	9751
NORVEŠKA	4567	4429	4801	4473	4701	4245	4300	4203	4482	4506	4358	4385	5269	5066	5194	4887	4891
POLJSKA										4989	4874	4990	5073	5311	5615	5880	6330
PORTUGALSKA	3129	3211	3299	3184	3108	3338	3216	3282	3210	3378	3479	3617	3719	3636	3882	4183	3980
ROMUNIJA															1868	1948	2100
SLOVAŠKA															760	824	873
SLOVENIJA															505	514	610
ŠPANIJA	11801	11438	10576	11501	10350	10727	10479	10599	10418	10690	11073	11214	11483	11374	11741	11826	12328
TURČIJA	9518	9783	10290	11380	11145	11428	12795	13684	14339	15832	15322	14046	13265	11851	10778	10301	11291
VELIKA BRITANIJA	61543	63572	57465	56184	54334	50085	50918	48276	47691	47529	47778	48760	50949	57452	60234	60076	59213
NATO EVROPA	264756	262341	249911	243172	236115	226034	228818	229529	228025	241563	242464	241369	245951	252390	259819	256957	254545
KANADA	15915	14351	14446	14380	14045	13162	11980	10748	11122	11603	11412	11709	11771	11984	12441	12986	13507
ZDA	456952	401468	424038	401644	379121	356936	337571	336185	328611	329421	342172	344932	387303	440813	480451	504638	528692
SEVERNA AMERIKA	472867	415819	438484	416024	393166	370098	349551	346933	339733	341024	353584	356641	399074	452797	492892	517624	542199
NATO SKUPAJ	737623	678160	688395	659196	629281	596132	578369	576462	567758	582587	596048	598010	645025	705187	752711	774581	796744

Vir: Izračun po SIPRI (2000, 2007).

Priloga B: Delež BDP-ja, porabljenega za obrambne izdatke (obrambno breme) v %, v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BELGIJA	2,6	2,5	1,9	1,8	1,8	1,7	1,6	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,2	1,1	1,1
BOLGARIJA															2,5	2,5	2,3
ČEŠKA										2,2	2,1	2	2	2,1	1,8	1,8	1,7
DANSKA	2,1	2,1	2	2	1,8	1,8	1,7	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3	1,4
ESTONIJA															1,6	1,5	1,4
FRANCIJA	3,6	3,5	3,4	3,4	3,3	3,1	3	2,9	2,8	2,7	2,6	2,5	2,5	2,6	2,6	2,5	2,4
NEMČIJA	2,8	2,3	2,1	2	1,8	1,7	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3
GRČIJA	5,9	5,5	4,5	4,4	4,4	4,4	4,5	4,6	4,8	4,8	4,9	4,6	3,4	2,8	2,6	2,7	2,7
MADŽARSKA										1,6	1,7	1,8	1,7	1,7	1,5	1,4	1,2
ITALIJA	2	1,9	2,1	2,1	2	1,8	1,8	1,7	1,7	1,7	1,8	1,7	1,7	1,6	1,8	1,7	1,5
LATVIJA															1,3	1,3	1,6
LITVA															1,5	1,3	1,3
LUKSEMBURG	1,2	1,2	1	0,9	1	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8	0,7	0,9	0,7	0,8	0,7	0,7	0,6
NIZOZEMSKA	2,8	2,7	2,4	2,2	2,1	2	1,9	1,8	1,7	1,8	0,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5
NORVEŠKA	3,1	2,9	2,9	2,7	2,6	2,3	2,3	2,2	2,3	2,2	2	2	2,4	2,2	1,9	1,7	1,6
POLJSKA										2	1,9	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8
PORTUGALSKA	3,1	3,1	2,7	2,6	2,5	2,6	2,4	2,4	2,2	2,2	2,1	2,1	1,6	1,6	1,6	1,7	1,6
ROMUNIJA															2	2	1,8
SLOVAŠKA															1,7	1,7	1,7
SLOVENIJA															1,5	1,5	1,6
ŠPANIJA	1,8	1,7	1,6	1,7	1,5	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,2	1,2	1,4	1,3	1,2	1,2	1,2
TURČIJA	3,9	4	3,6	3,6	3,6	3,4	3,9	3,8	3,8	4,2	4	3,9	3,3	3	3,1	2,8	2,8
VELIKA BRITANIJA	4,1	4,2	3,7	3,5	3,3	2,9	2,9	2,7	2,7	2,6	2,5	2,4	2,4	2,4	2,3	2,5	2,5
NATO EVROPA	3	2,9	2,6	2,6	2,4	2,3	2,2	2,1	2,1	2	2	2	1,9	1,9	1,8	1,7	1,7
KANADA	2	2	1,9	1,9	1,8	1,6	1,4	1,2	1,3	1,3	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
ZDA	5,7	5	5,1	4,6	4,2	3,9	3,5	3,3	3,1	3	3	3	3,2	3,6	3,9	4	3,9
SEVERNA AMERIKA	5,4	4,8	4,8	4,4	4	3,7	3,3	3,2	3	2,9	2	2,1	2,2	2,4	2,6	2,6	2,6
NATO SKUPAJ	4,5	4	3,7	3,5	3,2	3	2,7	2,6	2,5	2,5	2	2,1	2,1	2,2	2,4	2,2	2,2

Vir: Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007).

Priloga C: Struktura obrambnih izdatkov v % in v nominalni vrednosti v milijonih US \$
v stalnih cenah za leto 2005 v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006

		1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
BELGIJA	OSEBJE	68,4/4387	68,9/4357	65,3/3391	69,6/3432	69,3/3398	71,1/3416	69/3251	69,3/3273	68,5/3235
	OPREMA	7,9/507	8,2/518	8,2/426	7/345	7,8/382	5,4/259	5,3/250	6,2/293	5,9/279
	INFRASTRUKTURA	3,8/244	2,8/177	5,2/270	2,9/143	2,6/127	3,9/187	4,5/212	4/189	3,4/161
	DRUGO	19,9/1276	20,1/1271	21,2/1101	20,5/1011	20,3/995	19,6/942	21,2/999	20,4/963	22,2/1048
BOLGARIJA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
ČEŠKA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
DANSKA	OSEBJE	58,4/2167	57,2/2159	56,7/2102	56,8/2110	58,7/2127	60,5/2170	59,7/2146	58,8/2149	60/2217
	OPREMA	14,9/553	15,8/596	17,8/660	14,6/542	15,9/576	12,5/448	12,5/449	13,7/501	13,8/510
	INFRASTRUKTURA	3,4/126	4,3/162	3,7/137	2,5/93	2,7/98	2,6/93	2,4/86	2,1/77	1,8/67
	DRUGO	23,4/868	22,7/857	21,8/808	26,1/970	22,8/826	24,4/875	25,4/913	25,4/928	24,3/898
ESTONIJA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
NEMČIJA	OSEBJE	52,1/31051	56,6/31221	58,6/30735	59,4/28023	60,8/26753	61,6/26622	62,1/26306	62,7/25615	61,2/25088
	OPREMA	17,7/10549	11,0/6068	13,3/6976	11,1/5237	10,9/4796	11,4/4927	11,1/4702	10,8/4412	12,7/5206
	INFRASTRUKTURA	5,9/3516	4,9/2703	4,5/2360	4,6/2170	4,7/2068	4,6/1988	5,0/2118	4,8/1961	4,6/1886
	DRUGO	24,3/14482	27,5/15169	23,6/12378	24,9/11747	23,6/10384	22,3/9638	21,8/9234	21,7/8865	21,5/8813
GRČIJA	OSEBJE	64,1/4086	64,4/3892	61,4/3858	62,2/3813	63/3929	63,6/4033	61,2/4132	62,6/4496	60,4/4757
	OPREMA	21,4/1364	20,3/1227	23,4/1470	24,7/1514	24,4/1522	19,8/1261	21,1/1425	19,4/1402	20,6/1622
	INFRASTRUKTURA	2,1/134	1,7/103	2,4/151	2,6/159	0,6/37	1,9/121	1,5/101	2,1/152	2,1/165
	DRUGO	12,3/784	13,6/822	12,8/804	10,5/644	12/748	14,9/949	16,2/1094	16,2/1171	16,8/1323
MADŽARSKA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
ITALIJA	OSEBJE	61,6/18274	64,1/19283	63,7/18612	62,9/18476	65,6/18792	67,4/17630	69,2/19963	75,4/22455	73,3/22549
	OPREMA	17,5/5191	16,3/4903	15/4383	17,2/5052	15,5/4440	15/3924	14,3/4125	11,3/3365	12,4/3815
	INFRASTRUKTURA	2,8/831	2,3/692	2,7/789	2,5/734	1,9/544	1,1/288	0,8/231	0,8/238	0,8/246
	DRUGO	18,1/5369	17,2/5174	18,5/5405	17,4/5111	17/4870	16,6/4342	15,6/4500	12,5/3723	13,5/4153
LATVIJA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
LITVA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
LUKSEMBURG	OSEBJE	79,6/109	70,6/107	75,8/120	77,3/111	78,2/124	80,9/125	82,5/132	78,8/137	77,1/144
	OPREMA	3,2/4	5,4/8	4,6/7	2,8/4	2,1/3	2,4/4	4,1/7	3,5/6	6,5/12
	INFRASTRUKTURA	7,0/10	14,8/22	10,6/17	11,8/17	9,4/15	5,5/9	1,7/3	4,7/8	4,5/8
	DRUGO	10,2/14	9,2/14	9,0/14	8,2/12	10,3/16	11,2/17	11,7/19	13,1/23	11,9/22
NIZOZEMSKA	OSEBJE	53,9/6071	55,2/6047	57,5/6262	59,4/5941	58,3/5627	60/5624	55,8/5261	56/5122	52,3/4767
	OPREMA	17,9/2016	15,6/1709	14,2/1546	14/1400	16,8/1621	15,6/1462	18,7/1763	15,7/1436	15,3/1394
	INFRASTRUKTURA	5,9/665	6,2/679	5,8/632	4,6/460	4,1/396	3,1/291	4,4/415	4,5/415	3,7/337
	DRUGO	22,3/2512	22,9/2508	22,6/2461	22/2200	20,9/2017	21,4/2006	21,2/2414	23,8/2177	28,7/2616

NORVEŠKA	OSEBJE	43,3/1978	46,3/2051	43,8/2103	36/1610	34,9/1641	37,3/1583	37,5/1613	38,5/1618	37,7/1690
	OPREMA	22,6/1032	22/974	24,4/1171	27,6/1235	28,5/1340	25,4/1078	25,2/1084	24,6/1034	25/1121
	INFRASTRUKTURA	9,8/448	9,5/421	9,8/470	8,2/367	8,8/414	6,7/284	6,9/297	5,9/248	6,9/309
	DRUGO	24,3/1110	22,3/988	22,1/1061	28,2/1261	27,8/1307	30,6/1299	30,4/1307	31/1303	30,4/1363
POLJSKA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
PORTUGALSKA	OSEBJE	73,1/2287	74,9/2405	80,5/2656	79,8/2541	78,7/2446	77,8/2597	80,7/2595	80/2626	82,8/2658
	OPREMA	10,3/322	8,5/273	2,2/73	7,2/229	4,2/131	5,9/197	6,3/203	8,2/269	3,8/122
	INFRASTRUKTURA	3,4/106	3,4/109	5,3/175	1,5/48	0,7/22	1,6/53	1,3/42	1,2/39	0,6/19
	DRUGO	13,3/416	13,2/424	12/396	14,5/462	16,4/510	14,7/491	11,8/379	10,7/351	12,8/411
ROMUNIJA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
SLOVAŠKA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
SLOVENIJA	OSEBJE									
	OPREMA									
	INFRASTRUKTURA									
	DRUGO									
ŠPANIJA	OSEBJE	62/7317	64,7/7400	69,5/7350	62,3/7165	66,2/6852	65,7/7048	67,3/7052	66,1/7006	67,5/7032
	OPREMA	12,7/1499	12,9/1476	10,9/1153	13,5/1553	12,2/1263	13,6/1459	13,4/1404	13,6/1441	12/1250
	INFRASTRUKTURA	2,3/271	1,6/183	1/106	0,9/104	0,9/93	0,7/75	0,7/73	0,7/74	0,8/83
	DRUGO	23/2714	20,8/2379	18,7/1978	23,2/2668	20,7/2142	20/2145	18,6/1949	19,6/2077	19,7/2052
TURČIJA	OSEBJE	48,3/4597	48,5/4745	48,7/5011	54,5/6202	51/5684	50,9/5817	46,2/5911	48,4/6623	48,5/6954
	OPREMA	20/1904	22,7/2221	24,8/2552	22,9/2606	29,3/3265	29,7/3341	30,8/3941	27/3695	20,6/2954
	INFRASTRUKTURA	3,2/305	2,8/274	3,5/360	2,9/330	2,6/290	2,5/286	3/384	4,2/575	6,1/875
	DRUGO	28,3/2694	26/2544	23/2367	19,7/2242	17,1/1906	16,9/1931	19,9/2546	20,4/2792	24,8/3556
VELIKA BRITANIJA	OSEBJE	40,4/24863	42/26700	43,8/25170	43,5/24440	41,4/22494	41,8/20936	40,3/20520	39,4/19021	38/18123
	OPREMA	17,9/11016	19,5/12397	18,1/10401	26/14608	24,9/13529	22/11019	23,9/12169	24,9/12021	26,5/12638
	INFRASTRUKTURA	5,1/3139	4,7/2988	2,9/1666	6,8/3821	8,8/4781	5,5/2755	5,8/2953	5,2/2510	4,6/2194
	DRUGO	36,6/22525	33,7/21424	35,2/20228	23,7/13316	25/13584	30,6/15326	30,1/15326	30,6/14772	31/14784
KANADA	OSEBJE	50/7958	50,8/7290	49,9/7209	47,7/6859	51,4/7219	47,8/6291	45,9/5499	42,5/4568	43,2/4805
	OPREMA	17/2706	17,6/2526	18,6/2687	19,2/2761	17,4/2444	18,5/2435	15,6/1869	12,9/1386	11/1223
	INFRASTRUKTURA	3,9/621	3,3/474	3,1/448	3,1/446	2,5/351	2,4/316	4,1/491	3,4/365	5,1/567
	DRUGO	29,2/4647	28,4/4076	28,3/4088	29,9/4300	28,7/4031	31,4/4133	34,4/4121	41,2/4428	40,7/4527
ZDA	OSEBJE	36,6/167244	43,2/173434	39,3/166647	38,8/155838	39/147857	39,6/141347	38,8/130978	39,1/131448	39/128158
	OPREMA	24,8/113324	27,3/109601	22,9/97105	22/88362	29,2/110703	27,8/99228	26,9/90807	26/87408	25,6/84124
	INFRASTRUKTURA	1,7/7768	1,2/4818	1,4/5937	1,6/6426	1,7/6445	2,5/8923	2,5/8439	2,2/7396	2,2/7229
	DRUGO	36,9/168615	28,2/113214	36,4/154350	37,6/151018	30,1/114115	30,1/107438	31,9/107685	32,7/109932	33,2/109099

		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BELGIJA	OSEBJE	68,4/3272	65,8/3147	68,7/3142	71,5/3170	72,8/3263	73,6/3245	75,1/3162	75,3/3261
	OPREMA	6,5/311	5,8/277	7,1/325	7,1/315	5,3/238	5,5/242	6,4/269	5,9/256
	INFRASTRUKTURA	3,6/172	1,9/91	3,7/169	2,7/120	2,5/112	3,2/141	2,3/97	2,0/89
	DRUGO	21,4/1024	26,5/1267	20,4/933	18,8/834	19,3/865	17,8/785	16,3/686	16,8/728
BOLGARIJA	OSEBJE						53,4/332	50,2/322	49,3/328
	OPREMA						17,6/109	16,6/106	15,7/104
	INFRASTRUKTURA						0,3/2	0,8/5	0,9/6
	DRUGO						28,7/179	32,4/208	34,1/227
ČEŠKA	OSEBJE	46,9/947	54,6/1137	52,3/1048	52/1113	51,4/1195	51,1/1140	47,2/1043	47,4/1073
	OPREMA	16,3/329	22,5/468	20,3/407	17,5/375	19,5/453	15,4/344	9,3/206	14,6/331
	INFRASTRUKTURA	7,1/143	3,3/69	4,6/92	6,1/131	4,2/98	5,8/129	6,9/152	8,3/188
	DRUGO	29,8/602	31,5/656	29,1/583	30,9/661	34,4/800	27,7/618	36,6/809	29,7/672
DANSKA	OSEBJE	60/2204	54,6/1940	52,3/1974	52/1939	51,4/1860	53,4/1943	54,9/1903	48,5/1828
	OPREMA	11,4/419	14,8/526	16,8/634	13,5/503	16,1/582	19,2/698	11,2/388	15,4/581
	INFRASTRUKTURA	2,0/73	1,4/50	2,6/98	3,6/134	2,5/90	2,2/80	2,2/76	4,1/155
	DRUGO	26,6/977	29,3/1041	28,2/1064	30,8/1148	30/1085	25,2/917	31,7/1099	32/1206
ESTONIJA	OSEBJE						32,8/70	29,2/60	26/59
	OPREMA						12,6/27	11,9/24	14,5/33
	INFRASTRUKTURA						13,6/29	19/39	16,4/37
	DRUGO						40,9/87	39,9/81	43,2/97
NEMČIJA	OSEBJE	59,8/25010	60,7/24976	60,3/24406	59,4/24119	60,1/24066	59,3/23018	58,3/22189	57,1/21118
	OPREMA	13,2/5521	13,5/5555	14/5666	14,1/5725	13,8/5526	14,8/5745	14,2/5405	15/5548
	INFRASTRUKTURA	5,1/2133	4,9/2016	4,4/1781	4,4/1787	4,1/1642	3,8/1475	3,7/1408	3,6/1331
	DRUGO	21,9/9159	20,9/8600	21,3/8621	22,1/8973	22/8810	22,1/8578	23,9/9096	24,3/8987
GRČIJA	OSEBJE	61,4/5063	62,5/5438	64/5445	67,6/5645	74,5/6229	77,3/6536	74,1/6844	73,8/7116
	OPREMA	19,4/1600	17,8/1549	15,2/1293	13,1/1094	10,7/895	7,3/617	15,3/1413	14,9/1437
	INFRASTRUKTURA	2,1/173	1,8/157	1,4/119	1,3/109	1,4/117	1,3/110	1,0/92	1,0/96
	DRUGO	17,2/1418	17,9/1557	19,4/1651	18,1/1511	13,4/1120	14,1/1192	9,6/887	10,2/983
MADŽARSKA	OSEBJE	46,7/654	48,7/734	47,9/796	49,3/799	48,8/850	49,4/796	48,1/768	51,2/693
	OPREMA	21/294	12,4/187	10,5/175	11,1/180	10,3/179	11,9/192	8,4/134	9/122
	INFRASTRUKTURA	4,0/56	2,9/44	5,7/95	6,4/104	6,6/115	7,0/113	4,6/73	8,1/110
	DRUGO	28,3/396	36,1/544	35,9/597	33,2/538	34,3/598	31,7/511	38,8/619	31,7/429
ITALIJA	OSEBJE	74/23657	71,4/24349	72,3/24252	74/25500	72,7/25255	75,3/26244	77,1/25852	81,9/24481
	OPREMA	11,7/3740	14,3/4877	10,3/3455	12,4/4273	12,9/4481	11,7/1078	9,1/3051	7,2/2152
	INFRASTRUKTURA	0,8/256	1,2/409	0,9/302	0,8/276	1,1/382	0,6/209	0,8/268	0,6/179
	DRUGO	13,5/4316	13,1/4467	16,4/5501	12,8/4411	13,3/4620	12,4/4322	13/4359	10,3/3079
LATVIJA	OSEBJE						43,8/102	49,8/136	39,2/121
	OPREMA						7,4/17	8,7/24	12,3/38
	INFRASTRUKTURA						14,8/35	11,1/30	9,7/30
	DRUGO						34/80	30,4/83	38,8/120
LITVA	OSEBJE						51,1/163	58,2/179	54,8/184
	OPREMA						12,3/39	15,3/47	17/57
	INFRASTRUKTURA						3,8/12	4,4/14	3,5/12
	DRUGO						32,8/105	22,2/68	24,6/82
LUKSEMBURG	OSEBJE	76,1/145	76/147	68,4/166	79,5/204	78,8/210	77,7/211	75,3/223	76,5/244
	OPREMA	5,0/10	4,6/9	12,1/29	6,8/17	7,4/20	8,2/22	11,4/34	8,7/28
	INFRASTRUKTURA	6,7/13	4,9/10	7,9/19	2,1/5	1,5/4	2,3/6	1,0/3	2,0/6
	DRUGO	12,1/23	14,5/28	11,6/28	11,6/30	12,3/33	11,8/32	12,3/36	12,8/41
NIZOZEMSKA	OSEBJE	49,8/4759	50,8/4631	48/4489	51,2/4784	52,6/4986	50,5/4822	50,5/4832	47,8/4661
	OPREMA	16,9/1615	17/1550	16,7/1562	15,9/1486	14,9/1412	16,7/1595	16/1531	16,8/1638
	INFRASTRUKTURA	3,7/354	4,3/392	4,2/393	3,7/346	2,9/275	5,4/516	3,6/344	4,3/419
	DRUGO	29,6/2829	27,8/2534	31,1/2908	29,2/2728	29,5/2796	30,3/2893	29,9/2861	31,9/3111

NORVEŠKA	OSEBJE	39/1757	40,8/1778	39,1/1715	37,9/1997	40,1/2031	41,3/2145	42,8/2092	45,4/2221
	OPREMA	22,6/1018	19,4/845	21,2/930	23,7/1249	21,8/1104	22,9/1189	21,1/1031	19,4/949
	INFRASTRUKTURA	5,2/234	5/218	5,1/224	5,9/311	5,9/299	5,4/280	5/244	4,3/210
	DRUGO	33,3/1500	34,8/1517	34,6/1517	32,5/1712	32,1/1626	30,5/1584	31,1/1520	30,9/1511
POLJSKA	OSEBJE	62,4/3113	62,3/3037	64,3/3209	64,9/3292	64,6/3431	60,6/3403	57,3/3369	53,8/3406
	OPREMA	11,1/554	8,8/429	8,8/439	11,1/563	12,4/659	14,6/820	14,6/858	18,2/1152
	INFRASTRUKTURA	1,4/70	1,9/93	2,2/110	1,7/86	2,1/112	3,8/213	5,4/318	3,8/241
	DRUGO	25,1/1252	27,1/1321	24,6/1228	22,3/1131	20,9/1110	21,1/1185	22,7/1335	24,2/1532
PORTUGALSKA	OSEBJE	83,2/2810	81,8/2846	80,8/2923	84,1/3128	78,6/2858	74,2/2880	75,7/3167	76,2/3033
	OPREMA	4,2/142	6,4/223	5,3/192	4,1/152	7,4/269	7,6/295	8,9/372	8,9/354
	INFRASTRUKTURA	0,6/20	1,5/52	0,7/25	0,8/30	0,9/33	0,9/35	1,0/42	1,8/72
	DRUGO	12/405	10,3/358	13,2/477	11/409	13,1/476	17,2/668	14,4/602	13,1/521
ROMUNIJA	OSEBJE						50,6/945	57/1110	59,8/1256
	OPREMA						25,6/478	20/390	24/504
	INFRASTRUKTURA						1,1/21	1,8/35	2,1/44
	DRUGO						22,8/426	21,3/415	14,2/298
SLOVAŠKA	OSEBJE						50,6/385	46,7/385	49,1/429
	OPREMA						10,4/79	14,8/122	12,7/111
	INFRASTRUKTURA						7,9/60	6,8/56	5,2/45
	DRUGO						31,1/236	31,8/262	33/288
SLOVENIJA	OSEBJE						61,6/311	64/329	60,1/367
	OPREMA						18,5/93	9,5/49	12,2/74
	INFRASTRUKTURA						2,6/13	3,3/17	0,8/5
	DRUGO						17,2/87	23,2/119	26,9/164
ŠPANIJA	OSEBJE	66/7055	63,9/7076	63,4/7110	54,9/6304	55,7/6335	53,9/6328	54,6/5457	53,5/6608
	OPREMA	11,5/1229	12,9/1428	12,7/1424	23,3/2676	22,2/2525	22,8/2677	22,1/2614	21,7/2675
	INFRASTRUKTURA	1,8/192	1,7/188	2,2/247	2,1/241	2,1/239	2,3/270	1,8/213	2,8/345
	DRUGO	20,8/2224	21,4/2370	21,7/2433	19,7/2262	20,1/2286	21/2466	21,6/2554	22/2712
TURČIJA	OSEBJE	47/7441	45,1/6910	44,7/6279	45,8/6075	45,6/5404	49,7/5357	52,2/5377	48,4/5465
	OPREMA	25,5/4037	28,3/4336	33/4635	31,5/4178	38,3/4539	32,9/3546	29,8/3070	34,4/3884
	INFRASTRUKTURA	8,5/1346	7,2/1103	6,2/871	6,4/849	3/356	3,1/334	2,5/258	2,4/271
	DRUGO	19/3008	19,4/2972	16,2/2275	16,2/2149	13,1/1552	14,4/1552	15,5/1597	14,8/1671
VELIKA BRITANIJA	OSEBJE	37,9/18013	38,2/18251	39,4/19211	39,8/20278	39,6/22751	39,8/23973	41,6/24992	40,4/23922
	OPREMA	26,9/12785	25,7/12279	24,1/11751	23,7/12075	22,6/12984	22,8/13733	23,1/13878	21,2/12553
	INFRASTRUKTURA	5,1/2424	4,3/2054	0,8/390	0,9/459	0,9/517	1,8/1084	0,4/240	2,5/1480
	DRUGO	30,1/14306	31,7/15146	35,7/17407	35,6/18138	36,9/21200	35,6/21443	34,9/20967	35,8/21198
KANADA	OSEBJE	42,1/4885	43,9/5010	42,9/5023	45,1/5309	44,9/5381	45,9/5710	46,2/6000	46,6/6294
	OPREMA	8,2/951	12,4/1415	11,1/1300	13,9/1636	13,6/1630	13,7/1704	11,8/1532	11,8/1594
	INFRASTRUKTURA	5,4/627	5,3/605	4/468	3,7/436	4/479	3,9/485	2,4/312	2,6/351
	DRUGO	44,4/5152	38,4/4382	42/4918	37,2/4379	37,5/4494	36,5/4541	39,5/5129	39/5268
ZDA	OSEBJE	38,1/125509	37,7/128999	36,2/124865	36,1/139816	36,1/159133	34,4/165275	34,8/175614	33,6/177641
	OPREMA	24,9/82026	21,9/74936	25,7/88648	27,4/106121	24,5/107999	24,6/118191	24,5/123636	25,1/132702
	INFRASTRUKTURA	2,0/6588	1,7/5817	1,6/5519	1,4/5422	1,4/6171	1,3/6246	1,0/5046	1,2/6344
	DRUGO	35,1/115627	38,7/132421	36,5/125900	35,1/135943	38,1/167950	39,6/190259	39,6/199837	40,2/212534

Vir: Izračun po Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007); SIPRI (2000 in 2007).

Priloga D: Število pripadnikov OS na milijon prebivalcev v državah članicah zveze
Nato v obdobju 1990–2006

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BELGIJA	10635	10095	7864	6941	5239	4637	4529	4420	4214	4107	4097	3986	4065	3951	3934	3817	3700
BOLGARIJA															5384	5540	5571
ČEŠKA										5251	5062	4793	3921	2549	2449	2446	2439
DANSKA	6030	5820	5414	5204	5378	5159	5320	4730	4713	5073	4495	4105	4094	3713	3703	3877	3864
ESTONIJA															2220	3711	3718
FRANCIJA	9699	9513	9120	8805	8776	8713	8634	8160	7689	7175	6672	6156	5930	5907	5887	5853	5802
NEMČIJA	8616	5714	5236	4903	4446	4311	4139	4082	4060	4035	3883	3719	3578	3285	3091	2983	2974
GRČIJA	19923	19988	20058	20353	19521	20029	19780	19110	18643	18746	18777	18447	18930	12609	12023	12158	12467
MADŽARSKA										4981	4897	4810	4331	3554	2968	2379	2085
ITALIJA	8689	8333	8282	7973	7700	7666	7584	7358	7048	6850	6662	6522	6299	5654	5473	5401	5288
LATVIJA															3018	2601	2179
LITVA															3482	3211	2938
LUKSEMBURG	2601	2565	2530	2494	2459	2422	2406	2375	2345	2312	3209	3171	3138	3556	3516	3036	2984
NIZOZEMSKA	6956	6901	5927	5625	5006	4334	4121	3640	3502	3415	3265	3178	3282	3267	3132	3064	2998
NORVEŠKA	12025	9620	8397	7421	7609	8718	8673	7491	7447	7396	7125	6868	4848	4601	5009	3893	4273
POLJSKA										4886	4993	4653	4159	3927	3929	3931	3934
PORTUGALSKA	8812	8722	8136	6911	12399	7921	7399	7289	7010	7024	6648	6599	6648	4019	4282	3787	3684
ROMUNIJA															4191	3370	3471
SLOVAŠKA															3344	2784	3524
SLOVENIJA															3005	3004	3494
ŠPANIJA	6769	6317	5068	5205	5424	5332	5142	4977	4758	3882	3576	3708	3268	3095	2905	2765	2882
TURČIJA	13694	14039	12056	11527	13375	13033	13003	12925	12083	11891	11762	11746	11774	7604	7056	6952	6838
VELIKA BRITANIJA	5381	5240	5088	4696	4442	4016	3800	3738	3728	3715	3702	3637	3607	3459	3376	3338	3235
KANADA	3141	3068	2891	2650	2596	2389	2229	2040	1990	1973	1923	1902	1944	1957	1938	1950	1960
ZDA	8737	8364	7481	6983	6518	6084	5846	5645	5436	5325	5255	5215	5231	4896	4700	4654	4535

Vir: Izračun po Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007); Eurostat (2009); OECD (2009).

Priloga E: Število bojnih vozil na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BELGIJA	237	240	233	232	212	140	134	125	108	90	92	87	87	102	102	36	36
BOLGARIJA															574	429	432
ČEŠKA										265	250	237	238	229	229	140	140
DANSKA	179	212	221	213	196	141	184	189	185	164	169	158	175	170	159	100	100
ESTONIJA															19	22	22
FRANCIJA	114	105	109	103	102	99	94	91	98	99	92	89	81	78	77	97	97
NEMČIJA	171	259	266	135	120	112	114	114	105	107	99	90	95	94	94	94	92
GRČIJA	416	406	402	475	479	464	379	391	389	387	386	384	356	351	349	348	347
MADŽARSKA										211	248	250	249	250	247	87	94
ITALIJA	112	90	90	87	85	77	73	74	70	78	60	73	69	116	82	43	45
LATVIJA															7	1	1
LITVA															40	40	40
LUKSEMBURG	13	13	13	12	12	12	12	12	12	0	0	0	0	0	0	0	0
NIZOZEMSKA	276	274	270	228	203	176	134	116	115	99	102	101	97	61	58	65	62
NORVEŠKA	103	97	97	139	114	90	90	100	102	112	108	114	120	113	111	111	110
POLJSKA										100	100	100	82	71	77	77	77
PORTUGALSKA	32	41	38	58	58	56	55	55	53	55	55	54	52	52	51	51	51
ROMUNIJA															139	192	140
SLOVAŠKA															148	148	147
SLOVENIJA															80	80	80
ŠPANIJA	72	69	72	82	80	72	70	72	71	69	59	69	68	65	64	56	57
TURČIJA	125	130	137	131	131	128	126	123	103	101	101	105	123	121	119	118	124
VELIKA BRITANIJA	103	99	99	98	94	76	71	72	71	50	52	61	88	89	88	88	88
KANADA	48	54	54	53	55	67	67	66	65	61	62	45	44	44	39	43	43
ZDA	203	201	190	196	183	162	157	122	119	117	107	106	106	102	99	105	82

Vir: Izračun po Eurostat (2009); OECD (2009); MB (1990–1991, 1991–1992, 1992–1993, 1993–1994, 1994–1995, 1995–1996, 1996–1997, 1997–1998, 1998–1999, 1999–2000, 2000–2001, 2001–2002, 2002–2003, 2003–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006).

Priloga F: Število artilerijskega orožja nad 100 mm na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BELGIJA	38	38	37	37	35	30	27	25	24	24	24	26	26	19	18	13	13
BOLGARIJA															227	229	230
ČEŠKA										73	72	63	57	52	52	35	35
DANSKA	108	107	107	109	109	106	89	95	95	95	89	89	78	75	75	159	159
ESTONIJA															24	57	57
FRANCIJA	24	25	25	25	25	26	23	19	18	18	14	13	13	13	13	12	13
NEMČIJA	39	57	57	32	30	27	25	25	39	25	26	25	21	20	20	20	19
GRČIJA	183	186	184	206	204	204	175	174	174	173	173	174	173	172	172	420	418
MADŽARSKA										82	82	92	82	82	74	57	57
ITALIJA	34	34	34	36	34	34	34	34	27	23	16	24	24	25	23	27	27
LATVIJA															25	54	54
LITVA															39	39	39
LUKSEMBURG	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
NIZOZEMSKA	57	55	54	44	40	38	29	31	31	24	26	24	24	23	23	26	26
NORVEŠKA	124	124	123	122	118	92	92	57	50	50	41	41	41	40	40	139	201
POLJSKA										41	41	41	39	39	39	39	39
PORTUGALSKA	33	31	31	31	31	36	36	32	32	35	37	36	33	37	33	37	33
ROMUNIJA															57	57	57
SLOVAŠKA															69	69	69
SLOVENIJA															40	70	70
ŠPANIJA	34	36	35	33	33	33	33	33	34	30	29	23	27	24	23	47	46
TURČIJA	75	73	73	76	73	70	69	67	66	67	43	43	43	52	51	103	102
VELIKA BRITANIJA	13	13	13	8	10	10	9	8	8	7	8	8	8	7	7	15	14
KANADA	12	12	12	12	12	12	9	9	9	10	9	9	9	9	9	14	14
ZDA	39	39	46	39	35	35	33	30	24	24	25	24	22	22	22	27	27

Vir: Izračun po Eurostat (2009); OECD (2009); MB (1990–1991, 1991–1992, 1992–1993, 1993–1994, 1994–1995, 1995–1996, 1996–1997, 1997–1998, 1998–1999, 1999–2000, 2000–2001, 2001–2002, 2002–2003, 2003–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006).

Priloga G: Število bojnih letal na milijon prebivalcev v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BELGIJA	13	14	12	12	12	13	13	13	10	9	9	9	9	9	9	9	8
BOLGARIJA															23	18	18
ČESKA										9	11	7	4	5	4	4	4
DANSKA	21	21	20	14	14	13	13	12	13	13	13	13	13	13	11	11	11
ESTONIJA															0	0	0
FRANCIJA	12	18	17	16	14	13	11	10	10	10	10	9	8	9	9	6	6
NEMČIJA	15	9	10	9	9	7	7	6	6	6	6	6	6	5	5	5	5
GRČIJA	37	37	37	37	37	33	36	32	38	43	42	42	38	38	35	25	25
MADŽARSKA										13	7	5	4	4	3	1	2
ITALIJA	7	8	8	7	7	7	6	5	5	6	6	6	5	5	4	4	4
LATVIJA															0	0	0
LITVA															0	0	0
LUKSEMBURG	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
NIZOZEMSKA	14	13	13	13	13	13	8	12	12	12	11	10	9	9	9	7	7
NORVEŠKA	21	20	20	20	20	18	18	18	18	18	18	14	13	13	13	13	13
POLJSKA										8	8	6	6	7	6	4	4
PORTUGALSKA	10	8	8	10	10	10	9	10	7	6	5	5	5	5	5	5	5
ROMUNIJA															5	5	5
SLOVAŠKA															13	13	13
SLOVENIJA															0	0	0
ŠPANIJA	6	7	6	4	5	5	5	5	5	6	6	6	5	5	5	4	5
TURČIJA	8	10	10	9	9	7	7	8	7	7	7	7	7	7	7	6	6
VELIKA BRITANIJA	10	10	9	13	10	10	9	8	8	8	8	8	6	8	8	6	6
KANADA	5	7	7	7	5	5	5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4
ZDA	40	41	38	23	20	19	17	16	15	15	15	22	17	19	18	14	8

Vir: Izračun po Eurostat (2009); OECD (2009); MB (1990–1991, 1991–1992, 1992–1993, 1993–1994, 1994–1995, 1995–1996, 1996–1997, 1997–1998, 1998–1999, 1999–2000, 2000–2001, 2001–2002, 2002–2003, 2003–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2006).

Priloga H: Letna sprememba BDP-ja v % v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BELGIJA	3,8	1,5	1,8	-1,6	2,2	1,9	1	3,5	2,7	2,5	3,7	0,9	0,9	1,3	3	1,1	3,2
BOLGARIJA															6,6	6,2	6,1
ČEŠKA										-0,2	3,9	2,6	1,5	3,1	4,2	6,1	6,1
DANSKA	1,7	1	0,2	1,5	4,4	2,6	2,5	3,1	2,5	1,6	2,8	1,6	1	0,5	2,1	3,1	3,5
ESTONIJA															8,1	10,5	11,4
FRANCIJA	2,2	1,2	1	-1,3	2,6	2,1	1,1	1,9	3,1	2,9	4,2	2,1	1,1	0,5	2,5	1,7	2
NEMČIJA	4,7	12,5	2,2	-1,2	2,9	2	0,8	1,5	2,2	1,5	2,9	0,8	0,1	-0,1	1,2	0,9	2,8
GRČIJA	-0,1	1,2	0,4	-1	1,5	2	2,4	3,4	3,7	3,5	4,5	4,3	3,6	4,5	4,7	3,7	4,3
MADŽARSKA										4,5	5,2	3,8	3,5	2,9	4,8	4,1	3,9
ITALIJA	2,2	1,4	0,6	-1,2	2,1	3	1,1	1,8	1,5	1,4	3,2	1,7	0,4	0,4	1,2	0,1	1,87
LATVIJA															8,7	10,6	11,9
LITVA															7,3	7,6	7,5
LUKSEMBURG	2,3	3,1	1,9	0	3,3	3,7	2,9	7,3	5	4,9	9	1,5	2,5	2,9	3,6	4	6,2
NIZOZEMSKA	3,9	2	2	0,2	2,7	2,4	3	3,8	3,7	3,6	3,5	1,4	0,6	-0,9	2,2	1,5	3
NORVEŠKA	0,8	1,9	3,3	2,1	5,7	3,7	4,9	4,7	2	0,9	2,8	2,7	1,4	0,4	3,9	2,7	2,9
POLJSKA										4,1	4	1	1,4	3,8	5,3	3,6	6,1
PORTUGALSKA	4,4	2,2	1,6	-0,9	0,9	2,5	3,2	3,7	3,9	3	3,4	1,8	0,5	-1,2	1,3	0,5	1,3
ROMUNIJA															8,5	4,1	7,7
SLOVAŠKA															5,4	6	8,3
SLOVENIJA															4,4	4,1	5,7
ŠPANIJA	3,7	2,4	0,7	-1,1	1,9	3	2,3	3,8	4	3,3	4,4	2,8	2,2	2,5	3,3	3,6	3,9
TURČIJA	9,6	0,9	4	8	-5,5	7,3	7	7,5	3,1	-5	7,4	-7,5	7,9	5,8	8,9	7,4	6,1
VELIKA BRITANIJA	0,5	-2,2	-0,5	2,2	3,8	2,4	2,6	3,5	2,2	2,1	3,9	2,3	1,8	2,2	3,3	1,8	2,8
NATO EVROPA	3,1	2,2	1,5	0,4	2,2	3	2,7	3,8	3,1	2,2	4,3	1,5	1,9	1,8	4,5	4,1	5,2
KANADA	0,4	-1	0,8	2,3	4,4	2,1	1,7	4	3,1	4,2	5,2	1,8	3,4	2	3,1	3,1	2,8
ZDA	0,9	-0,7	2,5	3,4	4,1	2	3,6	4,2	4,3	4,2	3,7	0,8	1,9	3	3,6	3,1	2,9
SEVERNA AMERIKA	0,7	-0,85	1,7	2,9	4,3	2,05	2,7	4,1	3,7	4,2	4,5	1,3	2,7	2,5	3,4	3,1	2,85
NATO SKUPAJ	1,9	0,7	1,6	1,7	3,3	2,5	2,7	4	3,4	3,2	4,4	1,4	2,3	2,2	4	3,6	4

Vir: Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007).

Priloga I: Letna sprememba obrambnih izdatkov v % v državah članicah zveze Nato v obdobju 1990–2006

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
BELGIJA	-1,2	-1,5	-18,3	-4,2	-0,6	-2,4	-1,5	-1,1	-0,4	1	0	-4,4	-3	2,9	-2,1	-3,6	-0,8
BOLGARIJA															-7,1	3,5	-1,7
ČEŠKA										8,6	6,5	-2,6	4,1	6,5	-6,1	3,2	1
DANSKA	0,3	1,6	-2,6	-0,4	-2,7	-1,3	-0,2	1,1	0,2	-0,8	-2,9	5,2	-1,3	-3	-0,4	-5	9,5
ESTONIJA															9,3	4,6	8,1
FRANCIJA	0,2		-3	-1,4	0,4	-4,9	-1,9	0,3	-2,9	1	-0,2	-0,3	1,6	3,7	3,3	-2	-0,1
NEMČIJA	4,7	-7,3	-5,2	-9,5	-6,3	-2,1	-1,5	-2,6	0,2	1,6	0,1	-1	0,2	-1,4	-2,3	-0,6	-1
GRČIJA	2	-4,3	5	-2,2	1,8	1,8	6,8	5,4	8,9	4,2	5,3	-2,3	-22,1	-15	8,9	9,4	4
MADŽARSKA										8,8	10	10,6	-5,8	4,3	-5,3	0,3	-10,2
ITALIJA	-5,3	-1,9	1,3	0,5	-2,1	-9,7	0,7	-1	2,4	2,2	5,3	-0,7	-1,7	-2,9	-3,9	-8,1	-10,5
LATVIJA															7,3	10,2	37,6
LITVA															3	-7,2	7,2
LUKSEMBURG	4,5	9,2	4,7	-8,5	9,6	-2,1	3,5	7,1	7,2	2	2,5	24,3	-10,1	5,2	6	0,8	0,4
NIZOZEMSKA	-2,6	-2,4	-0,8	-6,9	-2,2	-3,4	1,6	-0,8	-1,1	4,7	-4,6	2,8	-0,5	-0,2	-0,5	0,3	4,3
NORVEŠKA	0,8	-3,3	8,8	-6,7	4,4	-9,1	1	-1,5	6,6	-0,8	-1,9	0,9	19,5	-4,9	1,6	-7,7	-0,5
POLJSKA										0,7	-0,2	3,6	-0,4	5,3	5,2	3,2	4,8
PORTUGALSKA	2	0,7	-0,9	-3,6	-2,5	5,9	-3,3	2,3	-3,7	5	2,4	4	-23,4	-1,6	6,6	7,2	-3,3
ROMUNIJA															4,6	2,7	-0,5
SLOVAŠKA															-0,9	8,7	3,2
SLOVENIJA															6,3	2,7	15,2
ŠPANIJA	-6,9	-3,9	-8,3	9,1	-9,4	3,5	-2,2	0,7	-2,2	0,7	3,6	0,7	14,8	-3,7	2,4	-1,2	5,4
TURČIJA	15	2,8	4,9	6,8	-5,1	1,1	6,9	5,3	3,8	4,9	1	-10,3	-7,1	-3,6	-10,9	-3,4	5,6
VELIKA BRITANIJA	0,2	0,2	-10,9	-3,3	-3,9	-9,2	0,5	-6	1,3	-1,9	3	1,7	-0,3	1,9	-1,1	12,1	2,8
NATO EVROPA	1,1	-0,8	-2	-2,3	-1,4	-2,5	0,8	0,7	1,6	2,6	1,9	2	-2,2	-0,4	1	1,3	3,5
KANADA	1,8	-4,2	0,9	0,3	-2,9	-6	-9	-6,7	8,8	3,7	-4,3	5,9	0,4	2,5	2,4	3,5	4,2
ZDA	-2,5	-13,1	6,7	-5,4	-5,5	-5,4	-4,8	-0,7	-2,7	0,7	4,5	0,5	10,9	13,8	8,5	4,7	0,8
SEVERNA AMERIKA	-0,4	-8,7	3,8	-2,6	-4,2	-5,7	-6,9	-3,7	3,1	2,2	0,1	3,2	5,7	8,2	5,5	4,1	2,5
NATO SKUPAJ	0,4	-4,8	0,9	-2,4	-2,8	-4,1	-3,1	-1,5	2,4	2,4	1	2,6	1,8	3,9	3,3	2,7	3

Vir: Nato Press Releases (1992, 1996, 2000, 2005, 2007).